

Saamien giele huolot

Umesamiska för nybörjare

© 2015 Valborg Wiinka
ISBN: 978-91-637-7802-5

Illustration och formgivning: Agneta Åkerlund, Anneli Åhlin, Anni Axelsson

Inledning

Umeälven utgör medelpunkten i det område, som benämnes umelapska. Språket i boken bygger på latinska bokstäver och överensstämmer med vårt vanliga alfabet. Det är ett finskugriskt språk och liknar mycket finskan där u uttalas som o, och o uttalas som å.

I detta område har svenska språket varit samtals- och skriftspråk i mer än 100 år. Därför har orden stavats så ljudenligt som möjligt, med endast latinska bokstäver (u och å utgör undantag).

För att få ett bra uttal måste man lyssna på inspelade ljudband med äldre personer som levde för cirka 50 år sedan. Trycket på orden ligger i allmänhet på den första stavelsen.

Diakritiska tecken har undvikits.

Boken är indelad i tolv lektioner. Övningar till varje lektion finns i slutet av boken, liksom svaren på dessa. Till varje lektion finns en alfabetisk ordlista på de ord som använts i lektionen. Relevanta förklaringar medföljer varje lektion.

Vid utarbetandet av boken har Kenneth Saarstav bidragit.

Valborg Wiinka
Umeå 2015

Innehåll

Vuosts luhkeme 1	1
Buörie biejvie	1
Baahkoeh -ord	3
Räkneord 0 - 10	3
Bokstav och ljud	4
Vad är ett verb?	5
Hur hälsar man på samiska?	5
 Muppie luhkeme 2	 6
Mie leh due namme	6
Baahkoeh	9
 Gullmede luhkeme 3	 12
Guössie	12
Baahkoeh	15
Verbböjning i ental	17
Räkneord 11 - 20	18
Samiska dialekter	19
Karta	20
Förklaringar till ortnamnen	21
 Nilljede luhkeme 4	 23
Tjuovoe faaroenne?	23
Doetne vuölka?	24
Leh kaavoe?	24
Daanele Briitaesse ringkie	25
Baahkoeh	26
Nekande ord	29
Ja- och nej- svar	30
 Vihtede luhkeme 5	 32
Beäpmoeh	32
Kaavoestopoenne/esne	33
Baahkoeh	34
 Guhtede luhkeme 6	 37
Gusnie lie almetjh?	37
Gusnie doetne orroe?	39

Mab soetne duppene dahka?	40
Baahkoeh	42
Några vanliga frågor och uttryck	45
Räkneord 20 - 100	45
Levnadsförhållanden	46

Tjijtjede luhkeme 7	47
Gien barrnie/niejte leh doetne	47
Gien leh dahte?	48
Baahkoeh	49
Samiska namnskick	50
Bestämd - obestämd form	52
Verb med flera stavelser	52
Trestaviga takter	52
Affix	53
Räkneord 21 - 99	54
Litteratur	55

Gaktsede luhkeme 8	56
Muesne leh niesste	56
Baahkoeh	59

Uktsede luhkeme 9	61
Baahkoeh	64
Illiativ	66

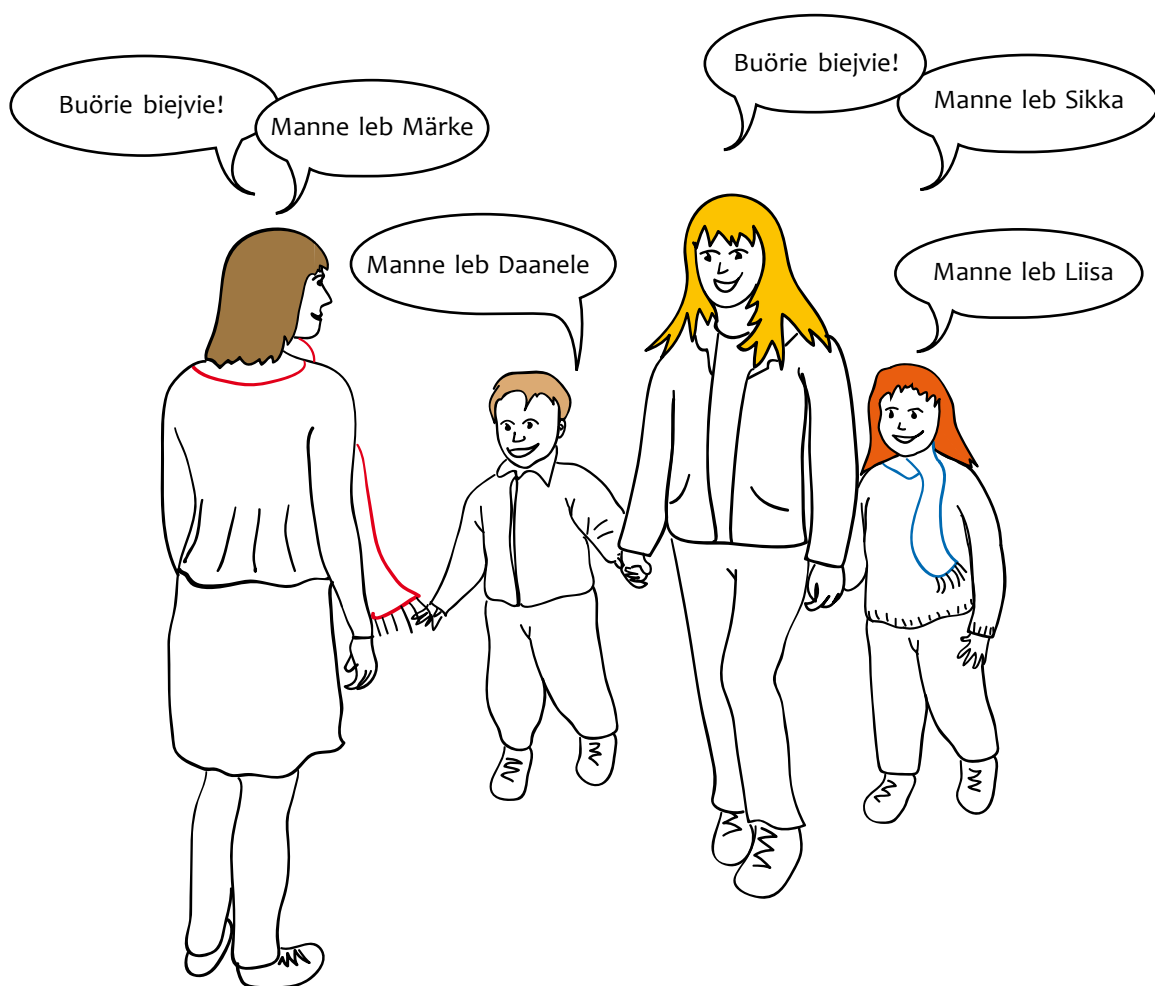
Luhkede luhkeme 10	67
Rinkget, vuölket orroet.....	67
Baahkoeh	70
Tvåtal (dualis)	71
Verbens ändelser i dualis	72
Elativ	72

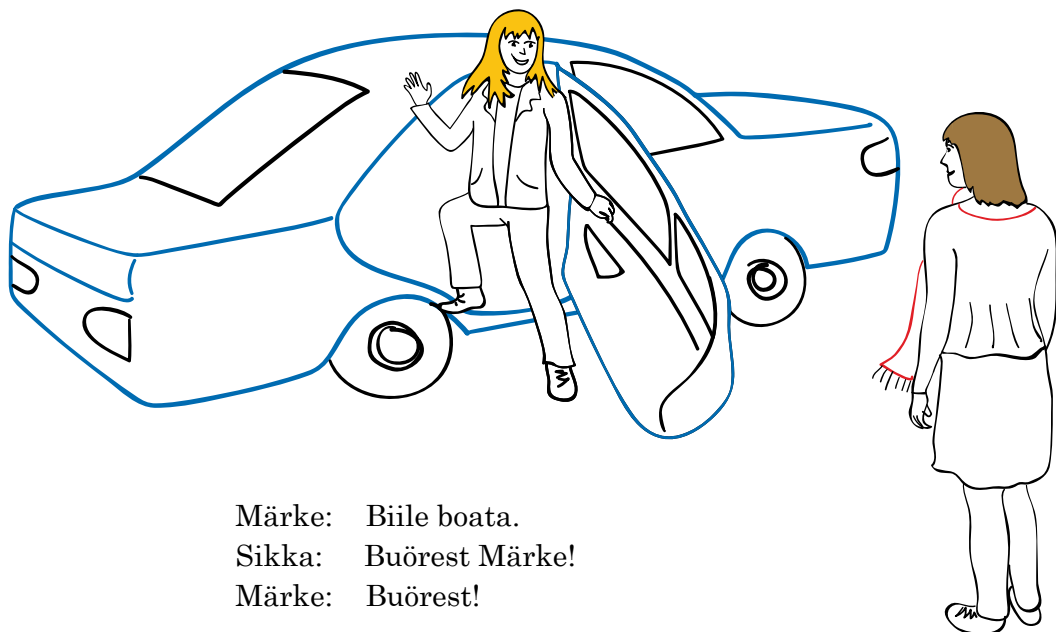
Luhkevuosts luhkeme 11	73
Vuölket, minnet, boatet	73
Gillenne leh kloahka	74
Veckodagarna	75
Busse Sjelltiesse	76
Biire juhteme-vintse	77
Baahkoeh	78

Luhkemuppie luhkeme 12	81
Dah leh biepmoeh	81
Siehteb biepmoede oasiestit	82
Baahkoeh	84
 Alfabetisk Ordlista	
 Övningsbok	
 Facit	

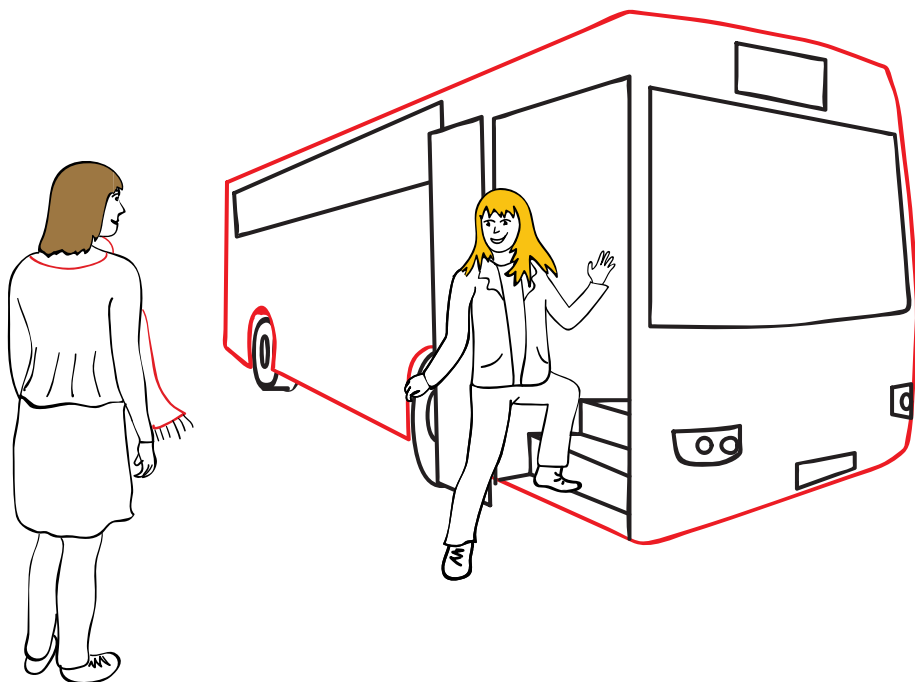
Vuosts luhkeme 1

Buõrie biejvie!

Märke: Biile boata.
Sikka: Buörest Märke!
Märke: Buörest!

Märke: Busse boata
Sikka: Gaunen!
Märke: Veäsoe buörest gujt engie!

Baahkoeh - ord

biile	bil	lauloe	sång
boata	den kommer	luhkeme	lektion
borret	att äta	manne	jag
busse	buss	manne leb	jag är
buörest, buörek	god dag	njuönien buöriestattet	att hälsa med näsan
buörie aarede	god morgon	oahpedemeh (flertal)	övningar
buörie biejvie	god dag	ruökknemelauloe	räknesång
buörie iehkede	god kväll	saamien giele huolot	samiska språket tala
dellie	nu, då, så	sjättet	att bliva
dil	nu, då, så	tjiellkedemeh (flertal)	förklaringar
ellkie	son	tjuovot	att följa
gaunen	vi två möts	veäsoe buörest	adjö/lev väl
gujt engie	så länge	vuosts	första
guulen	vi två hörs	örrjel	söder
jeänoe	älv		

Räkneord 0 - 10

0	nolla
1	akte
2	guokte
3	gullme
4	nillje
5	vihte
6	guhte
7	tjiitje
8	gaktse
9	uktse
10	luhke

Tjiellkedemeh - förklaringar

Bokstav och ljud

Samisk ortografi i denna bok följer uttalet i görligaste mån. Skrivtecknen överensstämmer med det vanliga alfabetet. Långa ljud dubbeltecknas både beträffande vokaler och konsonanter.

Bokstaven **H** skall tydligt höras. Betoningen är störst på ordets första stavelse. I likhet med finska språket uttalas **o** som **å** och **u** som **o**.

I samiska förekommer det mest två- eller flerstaviga ord, och stavelserna betecknar vi som första stavelsen, andra stavelsen osv, t.ex baah-koe.

A Bokstaven **a** uttalas för det mesta som **a** i **dagg**, så skall också **a** i **lapp** eller **same** uttalas.

O Bokstaven **o** uttalas som **å**, som i **åra** eller lapska **borret**.

U Bokstaven **u** uttalas som **o**, som **o** i **ost** eller lapska **luhkeme**.

E Bokstaven **e** uttalas som **e** i **eka**, eller lapska **ellkie**.

I Bokstaven **i** uttalas som **i** i **in** eller **nillje**.

Ä Bokstaven **ä** uttalas som **ä** i **älv** eller **jeänoe**.

Ö Bokstaven **ö** uttalas som **ö** i **ösa** eller **örrjel**.

Lägg märke till:

Att bokstaven **a** ibland kan få en dragning åt **ä**, eller också blir den **å**-liknande, ex. **manne**. Särskilt om **a** föregås av **ao** eller **u**.

Att bokstaven **e** i slutet av ord kan förses med ett svagt **i**-ljud och bli **ie**.

Bokstavskombinationen **uö** uttalas som ett mellanting mellan **u** och **ö**.

Bokstavskombinationen **sj** uttalas som **sje**-ljud i **sjö** eller **sjättet**.

Bokstavskombinationen **tj** uttalas som **tje**-ljud i **tjära** eller **tjuovot**.

Vad är ett verb?

I alla språk finns ord som uttrycker att något sker eller blir gjort. De betecknar alltså en *handling*. Sådana ord kallas **verb**.

Exempel:

Jag **sitter** på stolen.

Framför mig **har** jag en bok.

Den **är** ny.

Nu **blir** jag trött.

Jag **går** och **kokar** en kopp kaffe.

I denna lektion lär vi oss tre samiska verb:

Manne **leb** Anna.

Biile **boata**.

Gaunen! (Vi två möts igen! eller På återseende!)

Hur hälsar man på samiska?

På umesamiska hälsar man med **buörie biejvie**, **buörest** eller **buörek**. Buörest och buörek används också som hälsning både på morgonen och kvällen. Man hälsar även t.ex **buörie aarede** - god morgon, **buörie biejvie** - god dag och **buörie iehkede** - god kväll.

När du hälsar säger du **buörie biejvie** samtidigt som du räcker fram handen. Den andre svarar **buörie biejvie**. Folk som känner varandra handhälsar bara när de inte sett varandra på länge. Tidigare kunde man också sträcka fram handen och lägga den på den andres axel, särskilt om handen var handskbeklädd. Det var också viktigt att tala om vem man var och från vilken familj man kom i de fall personen/personerna var obekant/obekanta.

En annan hälsning som har försvunnit var att hälsa med näsan, att **njuönien buöristattet**. Man sätter näsa mot näsa, mjukt eller lätt.

Muppie luhkeme 2

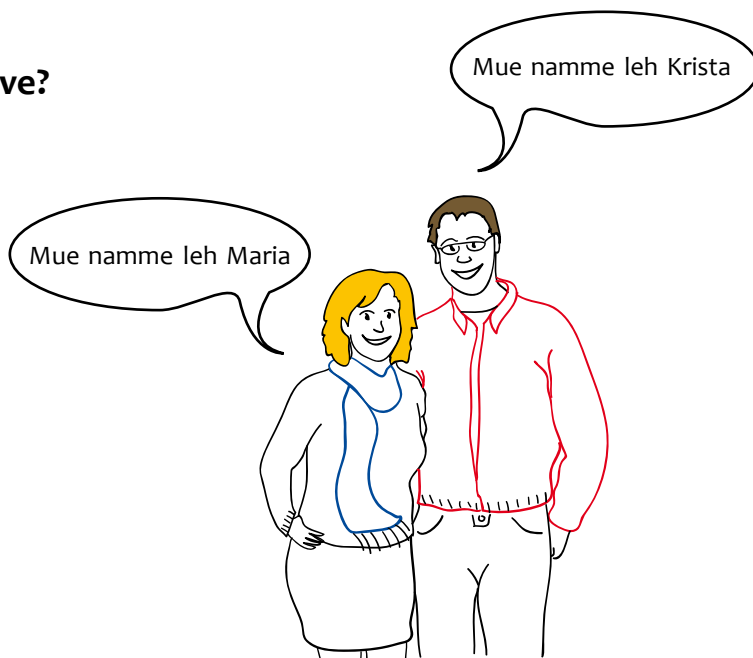
Mieh leh due namme?

jall

Guktie due namme leh?

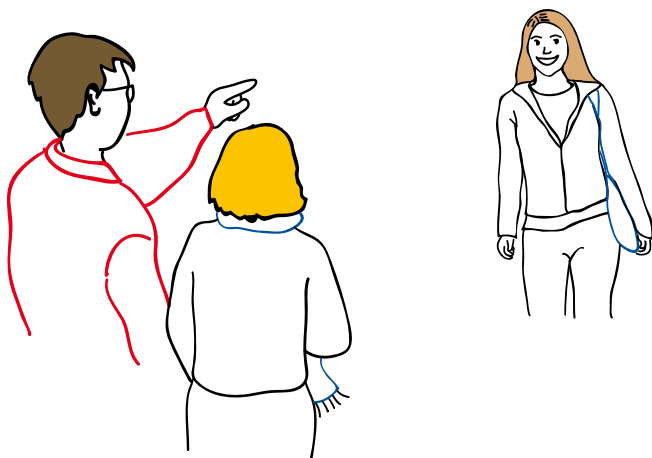
jall

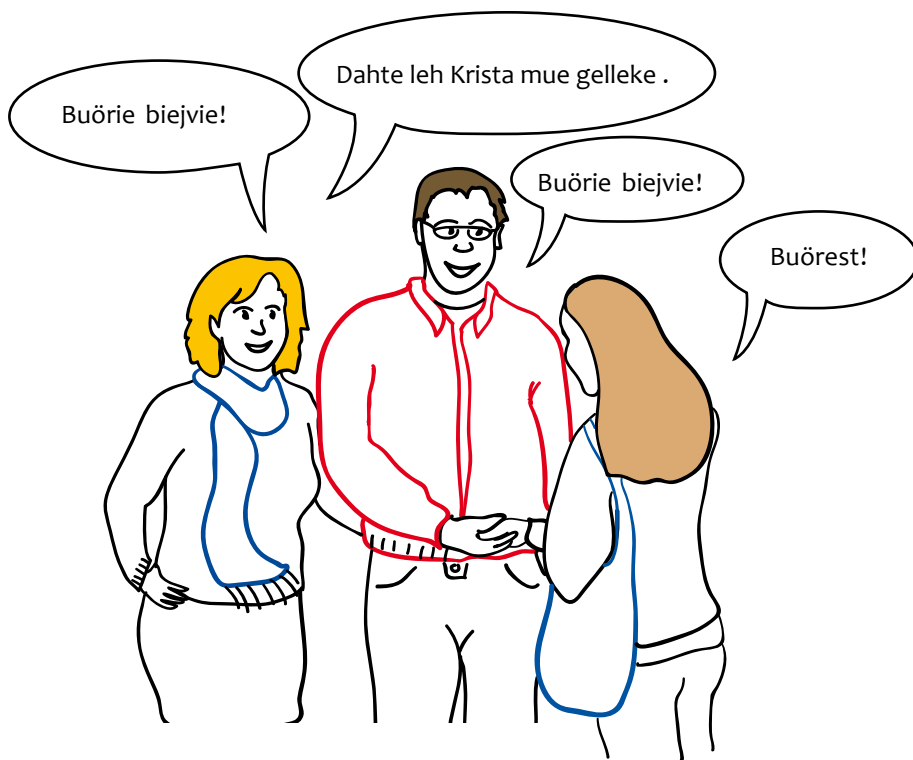
Guktie doetne gohtjesove?

Krista: Gie duhte boata?

Maria: Aanna gujt boata.

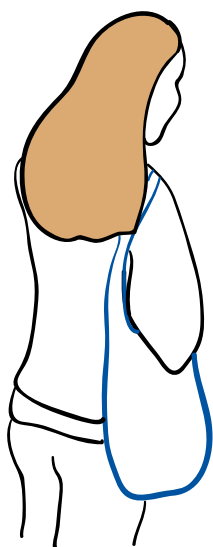
Krista: Guktie veäsoe?

Aanna: Hevon (jall veäsoeb gujt)

Aanna: Doetne (jall don) leh gujt Daanele?
Daanele: No, manne (jall mon) leb Daanele!
Aanna: Buörie biejvie!
Daanele: Buörie biejvie!

Baahkoeh

biere	björn	guktie	hur
boatet	att komma	guktie veäsoe	hur mår du?
buöreke	bra	guokts	tvenne
daalie	här	hevon	bra
dahte	den/det här	jall	eller
dasnie	här	leh	han/hon, den/det är
de alt, vaj die	ja, så är det	mieh	vad
die nautie	så är det, naturligtvis	minus	minus
doetne, don	du	mue	min, mitt
doetne, don leh	du är	mue namme leh	mitt namn är
due, doetneb	din, dig	muppie	andra
duhte	den (där borta)	namme	namn
engie	ännu, nu, då	niejte	flicka, dotter
gelleguhtje	make "lillgubben"	no heivvi	så är det, naturligtvis
gelleke	min man	ollkenne	ute
gie	vem	plus	plus
giele	språk	soetne leh, son leh	han/hon är
goatie	hus, kåta	storeke	stor
gohtjesovit	att kallas	veäsoe	du mår, lever
gujt	ju	veäsoeb	jag mår, lever

Tjiellkedemeh

Samiskan har; **ie, oa, uo**

ie uttalas som **i + e** i en följd; **giele, niejte**

oa när **a** föregås av **o** blir **a**-ljudet **å**-liknande; **boatet, goatie**

uo uttalas som **o + å** i en följd; **guokts**

Det ena vokalljudet glider ofta över i det andra. Vissa konsonanters ljud som **bp, dt, gk**, dessa bokstävers ljud ligger någonstans emellan.

b och **p** **biere**

d och **t** **dolle**

g och **k** **gullme**

ng uttalas som i **ng** i **äng** eller lapska **engie**

Verbformerna **leb, leh**

Svenska har samma verbformer efter person och antal:

första person jag **är**

andra person du **är**

tredje person han/hon, den/det **är**

Samiska har däremot olika verbformer för de olika personerna:

första person manne/mon **leb** (a i manne är å-liknande)

andra person doetne/don **leh**

tredje person soetne /son **leh**

dahte **leh** (om djur, saker och människor)

Det som är typiskt för samiska, är att verbformerna får speciella ändelser när de böjs i person och antal.

första person (ental) har ändelsen	-b, -eb	manne/mon leb
andra person (ental) har ändelsen	-h, -eh	doetne/don leh
tredje person (ental) har ändelsen	-h, -eh	soetne/son leh dahte leh

Byter man ut personliga manne/mon, doetne/don, soetne/son med namn eller sak blir det som i tredje person.

Sjule leh ollkenne	Sjul är ute
Mue namme leh Larsa	Mitt namn är Lars

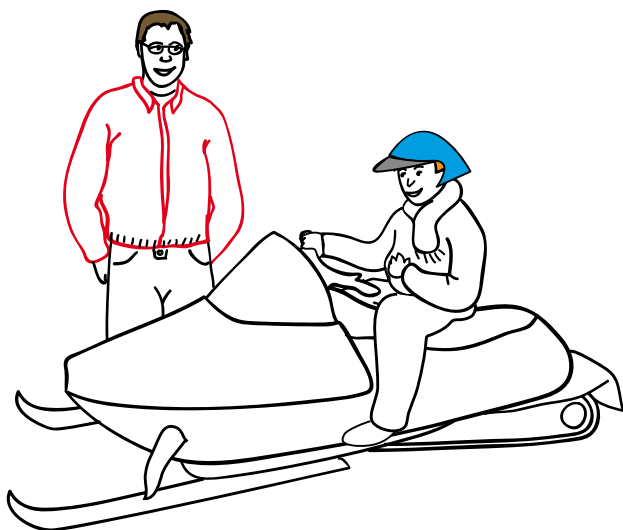
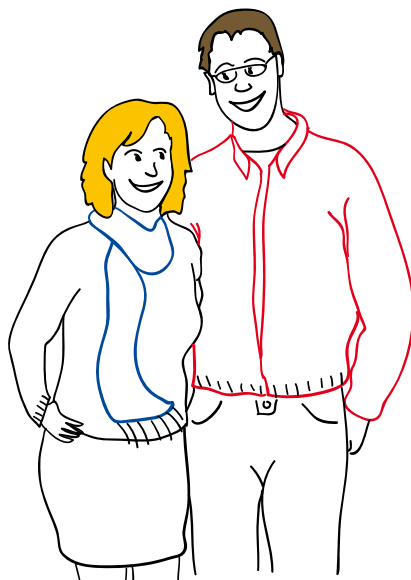
Några vanliga frågor - vad/vem?

Mieh leh due namme?	Vad är ditt namn? (vad heter du)
Mieh leh dahte?	Vad är det?
Gie leh duhte?	Vem är det? (där borta)
Gie leh doetne?	Vem är du?
Guktie veäsoe?	Hur lever du? (hur mår du?)

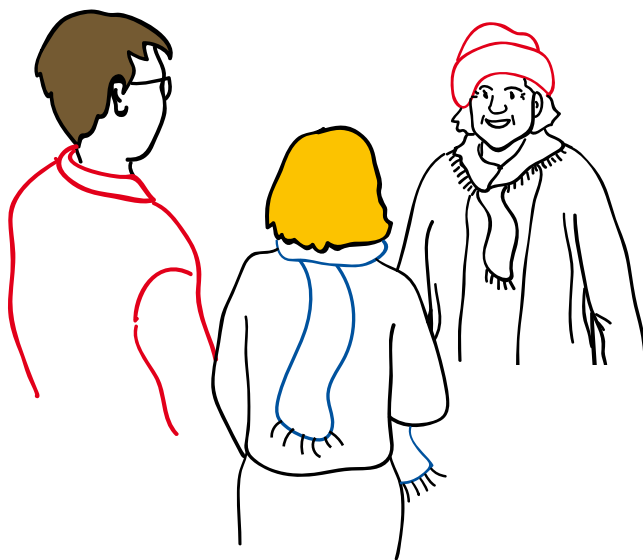
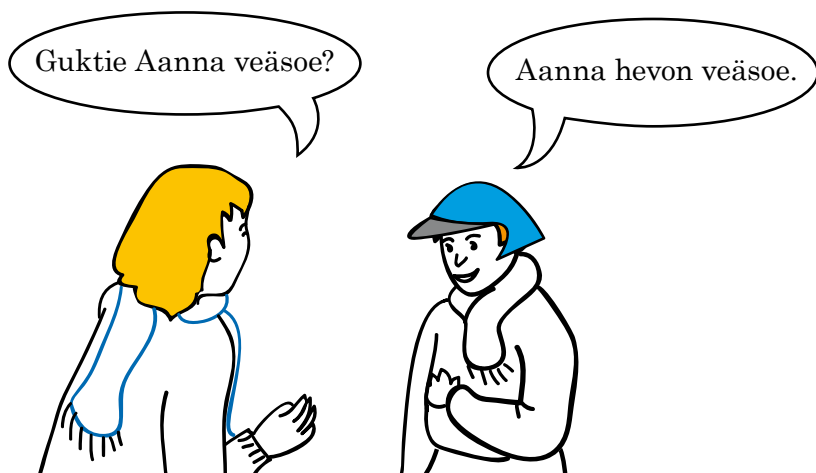
Gullmede luhkeme 3

Guössie

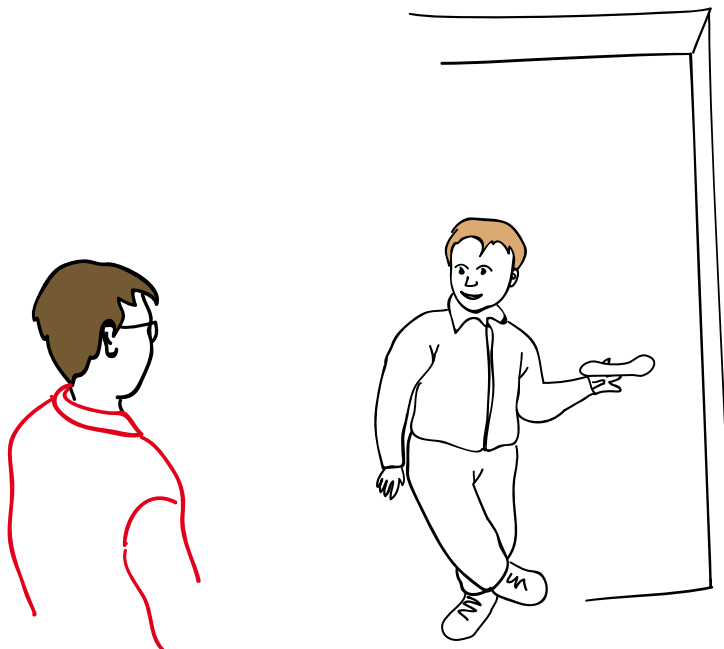
Krista: Mab guul?
Maria: Skuhtereb guuleb.
Krista: Bet son Niila leh.
Maria: Niila gujt leh.
Krista: Duppene boata.
Niila leh dahte.

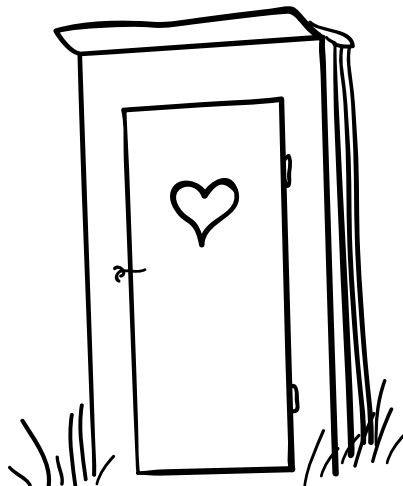
Krista: Niila, doetne vuõja?
Niila: Vuõjeb.
Krista: Guktie veäsoe?
Niila: Hevonbu.
Guktie doetne veäsoe?
Krista: Hevon veäsoeb.

Krista: Busseb guuleb.
 Maria: Dahte leh gujt haaledea (jall haaledahke) juok boata.
 Elle-Ahka: Krista busseb guula.
 Krista: Mab jiehtie?
 Maria: Haaledea (haaledahke) leh dahte.

- Gusse vattsä?
- Maitie bajkestoahpoe dasnie leh?
- Bajkestoahpoe leh ollkene.
- Die nautie.

Baahkoeh

ahka	farmor, mormor	juojkeih	nynna (preteritum)
baarnie	son, pojke	juok	(den) som
bajkestoahpoe	toalett	juovoenjuona	ett näs med stora stenar
barrket, borrrket	att arbeta	leh	finns det, är det
bet	kanske	maana	barn
boatet	att komma	mab	vad
busseb	buss (ackusativ)	maite	huruvida, måntro (adverb)
dahte	det, det där, den här	minnet	att fara, resa, gå
die nautie	jaså, på så sätt	njissoe	hustru, kvinna
die	då, så	ollkene	ute
duhkoe	dit	orret	att vara
duppene	där borta	siiteh	byalag
gujt	ju, väl	silte	bro
gullmede	tredje	skohtereb	skoter (ackusativ)
gusse	vart	soetne	han, hon
guula	du/han/hon hör	stuoreke	stor
guuleb	jag hör	tjuohpet	att hugga
guulet	att höra	vattset	att gå
guössie	gäst, besökare	veäsot	att leva, må
haaledahke	flygplan	vuöja	du/han/hon kör
haaledea	flygplan, flygare, pilot	vuöjeb	jag kör
hevonbu	bra, bättre än vanligt	vuöjet	att köra
jiehta	du säger	vuöllieb	melodi (ackusativ)

Tjiellkedemeh

Vi skiljer mellan vokaler och konsonanter.

Samiskan har dessa vokaler: **a, o, u, e, i, y, ä, ö**

och dessa konsonanter: **b, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v**

Konsonant och vokalkombinationer förekommer: **ng, tj, dj, sj, ts, ni, oa, ua**

Långa ljud dubbeltecknas.

Stavelser

Ord består av en eller flera stavelser, de är jämnstaviga eller uddstaviga.

Die, gujt, bet, består av en stavelse,

ahk-a, guöss-ie, baar-nie, innehåller två stavelser.

Jämnstaviga ord har två eller fyra stavelser.

Uddstaviga ord har tre eller fem stavelser.

Infinitiv

Infinitiv är den form av verbet som är uppförd i ordböcker, t.ex. boatet - att komma.

Infinitivformen slutar alltid på -t. Om vi tar bort ändelsen -t från infinitiven, får vi verbets stam.

boate-t

Verben vi lärt oss hittills är verb på **-et, -ot,** samt entalsformer leb, leh av verbet orret - att vara.

guulet boatet

minnet veäso**t**

orret vuöje**t**

Verbböjning i ental

Tidigare har böjningsformerna leb och leh beskrivits. Se sid 10. Nu följer böjningen av några andra verb.

Verbets stam	Första person - manne	Andra person - doetne	Tredje person - soetne
guulet	guuleb	guula	guula
tjuohpet	tjuohpeb	tjuohpa	tjuohpa
barrket	barrkeb	barrka	barrka
veäsoet	veäsoeb	veäsoe	veäsoe
boatet	boateb	boata	boata

Vi ser att:

Första person får ändelsen **-b**

Andra person och tredje person får ofta ändelserna **-e** eller **-a**

Leh som första ord i frågor och påstående satser

	I frågor	I påstående satser
Första person - manne	Leb manne stuoreke?	Manne leb stuoreke.
Andra person - doetne	Leh doetne ollkenne?	Doetne leh ollkenne.
Tredje person - soetne	Leh soetne maana?	Soetne leh maana.

Lägg märke till att:

Leh används också som svar på ledande frågor:

Niila, leh doetne ollkenne? Svar: Leb

Leh Niila ollkenne? Svar: Leh

Några vanliga frågor - hur/vem ?

Guktie (doetne) veäsoe? Hur mår/lever du?

Guktie Larsa veäsoe? Hur mår/lever Lars?

Gie die boata? Vem nu kommer?

Räkneord 11 - 20

Räkneorden mellan 11-20 ges nedanför. Här skiljer vi av räkneorden med bindestreck (-) för att visa att de är sammansatta. Orden skrivs dock ihop.

11	luhke-akte	16	luhke-guhte
12	luhke-guokte	17	luhke-tjiitje
13	luhke-gullme	18	luhke-gaktse
14	luhke-nillje	19	luhke-uktse
15	luhke-vihte	20	guokte-luhke

Luhkeakte betyder ordagrant översatt en/ett på tio, eller tioett.

Samiska dialekter

Vilket område lapparna/samerna idag bebor är knappast möjligt att beskriva. De samer som idkar renskötsel håller till i norra Skandinavien, norra Finland och delar av norra Ryssland. Andra samer finns utspridda och återfinns i Stockholm, Göteborg, Oslo och i andra delar av våra länder. De finns också utspridda runt hela jordklotet.

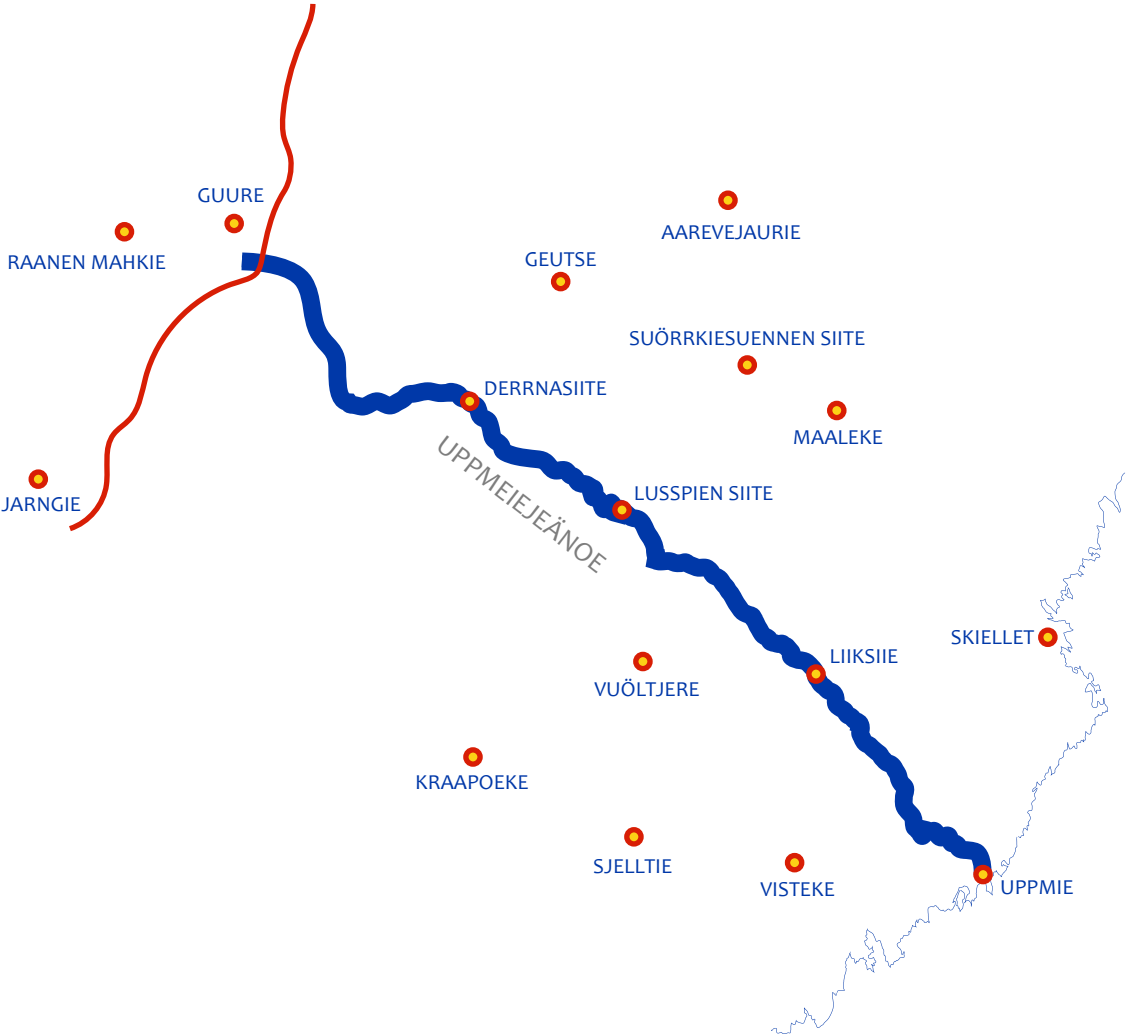
Det lapska språket indelas i olika dialekter. Det är troligtvis svårt för en person med en sydlig munart, att på lapska samtala med en person som kommer från Kolahalvön, men att säga att en nordsame inte förstår en sydsame är inte riktigt rätt. När personerna är fullt kunniga i sin munart är det fullt möjligt att samtala. Under andra världskriget, när nordnorska samer hade evakuerats till Mosjön i Norge kom en del över till Sverige för att vara med vid en renskiljning på Juovoenjuona, Södra Storfjället. De äldre samerna samtalade därvid med varandra.

Dialekter, som gränsar till varandra har av naturliga skäl mindre skillnader. Någon riksgrens i språkligt avseende finns inte, men lapskan har på många områden trängts ut av svenska språket och dess myndigheter. Även styrande inom samernas led har därvid medverkat. På båda sidor av Uppmiejeänoe talas en munart, som makthavare har bestämt skall tillhöra en munart som talas i trakten av Röros och Idre. De anser sig ha befogenhet att utöka denna munart ända till trakten av Saltfjället. Vi, utefter Uppmiejeänoe, gör allt för att vår munart skall leva vidare.

Boken bygger på den munart som talas i södra Lappland motsvarande trakter i Norge, öster och sydost om Lappland ned till kusten. Se karta nästa sida.

Karta

Förklaringar till ortnamnen

- **Uppmiejeänoe** (Umeälven) rinner upp i Uppmiejaurie (Överuman) Älven rinner ut i Jillie Gurhka (Västra Kvarken). Namnet härledes från källsjön Uppmiejaurie. Uppmie har samma betydelse som ahpie, stor vidd.
- **Mo** eller **Raanen Mahkie** (Mo i Rana) ligger vid fjordens ände, slut. Raane, gräns; mahket (a är å-liknande), sluta, sina.
- **Guure** (Umskalet) dalsänka, skåra. Skal, skalma, skola. I svenskt dialektlexikon av J.E. Rietz står att skola betyder fördjupning, klyfta i berg eller sten, dalgång.
- **Jarngie** (Hattfjälldal). En större jarngie, slätt ligger mellan bergen i närheten. Där är flygfältet anlagt.
- **Geutse** (Ammarnäs). Namnet kommer av näset, som ligger mellan de två vattendragen Vindelälven och Sjulån. Geuta, geuts, guovte, guvte är olika nyanser för att uttrycka något som finns i mitten eller delas i mitten.
- **Derrnasiite** (Tärnaby). Namnet kommer av derrde, tvär eller brant. Närmast från Derrnajeänoe.
- **Aarevejaurie** (Arvidsjaur). Aare, sten. Jaurie, sjö. I sjön finns många stenanhopningar som utgör goda lekplatser för fisk, och är därvid fiskrik.
- **Suörrkiesuennen siite** (Sorsele). Suörrkie, gren, förgrening. Suenne, sel. Älven bildar här en förgrening och omsluter i selet en holme med Sorsele kyrkplats
- **Lusspie** (samhället Storuman). Lusspie, utlopp. Platsen kallades först för Lusspen emedan den låg vid sjöns utlopp. Sedermera ändrades samhällets namn till Storuman.
- **Vuöltjere** (Vilhelmina). Vuölie, under, nedre, -ere förkortning av jaurie. Den nedre sjön.
- **Liiksiie** (Lycksele). Liikie, inre, inner, extra. Staden har fått sitt namn av det extra vattendraget, som rinner norr om Uppmiejeänoe. Detta vattendrag har många namn där liikie ingår, ex. Liiksjuhke.

Förklaringar till ortnamnen, forts.

- **Maaleke** (Malå). På lantmätare Jonas Gäddas karta från 1671 är Maal Jauri upptagen. Den tillhör det källsystem varifrån Malån kommer. Från Maal Jauri härledes alla andra namn på Mal, däribland Malå. Maal kommer av grovt grus eller småsten. Stenstrand.

- **Skellet, Skiellet**. Skellefteälvens lapska namn är Sieldutätnú och härledes från källflödet Sieldut (Carl Johansson). Namnet Saltfjället är en förvrängning av det lapska ordet silto, silte, bro eller tröskel. Härifrån kommer andra ortnamn på salt, t.ex. Saltströmmen, där den tröskel som orsakar strömmen anas, då de väldiga vattenmassorna strömmar ut och in var 6:e timma.

- **Kraapoeke** (Dorotea). Kraihpe, gropigt, stenigt och backigt område.

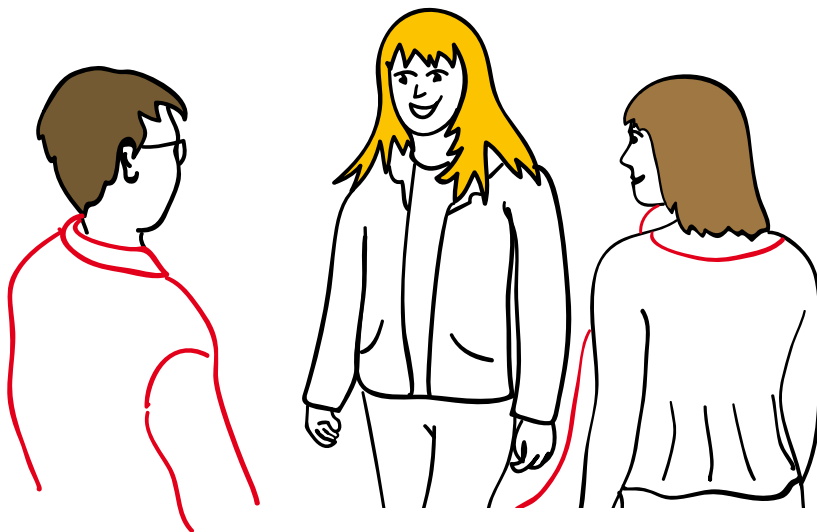
- **Tjälldie/Sjelltie, Silte** (Åsele). Tjälldie/Sjelltie, betyder att flera siiteh, byalag ingår. Enligt hörsägen från äldre samer, skall där ha varit en övergång vid förflyttning av renar. Därför har namnet Silte också använts.

- **Visteke** (Fredrika). Vistie, renlav. Trakten är mycket rik på renlav.

- Staden **Uppmie** (Umeå), har namn efter Umeälven, som i sin tur har namnet efter Uppmiejaurie.

Nilljede luhkeme 4

Tjuovoe faaroenne?

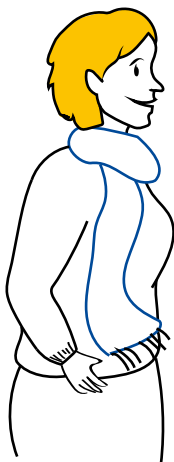
Krista: Tjuovoe faaroenne?

Sikka: Tjuovoeb

Krista: Tjuovoe faaroenne?

Märke: Ieb tjuovoe

Doetne vuölka?

Maria: Vuölka dallie?
Elle-ahka: Vuölkeb
Maria: Borra outelen vuölka?
Elle-ahka: Ieb
Maria: Kaavoe leh. Siht ieh juuk?
Elle-ahka: Ieb juuk. Ieb asst.

Leh kaavoe?

Leh kaavoe? Ieh leb jall ieb.
Ledie kaavoe? Ieh lebie jall iebie.

Leh tea? Ieh leb jall ieb.
Ledie tea? Ieh lebie jall iebie.

Leh mielhkeb? Ieh leb jall ieb.
Ledie mielhke? Ieh lebie jall iebie

Daanele Briitaesse ringkie

Briita: Manne leb Briita.
Daanele: Buõrie bieje. Manne leb Daanele.
Briita: Buõrest.
Daanele: Guktie veäsoe?
Briita: Buõrie gujt veäsoeb. Guktie doetne veäsoe?
Daanele: Buõrie/hevon veäsoeb gujt.

Daanele: Boata doetne diekie?
Briita: Ieh dallie uttnu boatie.
Daanele: No, jirreden boata?
Briita: Boateb. Jirreden mahteb mon boatet.

Daanele: Boata Sjule faaroenne?
Briita: Ieh soetne boatie.
Daanele: Ieh asst?
Briita: Ieh, soetne ieh asst.

Daanele: Jiitje doetne vuõja?
Briita: Jiitje vuõjeb.
Daanele: Veäsoe buõrest gujt engie.
Briita: Gaunen.

Baahkoeh

Verben är skrivna i infinitiv, substantiven är skrivna i nominativ.

asstet	att ha tid, hinna	mab	vad (ackusativ av mieh)
biejvie	dag, sol	mahtet	att kunna
borret	att äta	maitie	huruvida, måntro
buörie	bra	makkseme	betalning
dallak	genast	mielhke	mjölk
dallie, dellie	nu, då, ju	nilljede	fjärde
diehkie	hit	njuönie	näsa
faaroenne	med (i följet)	oute	före, framför, främre delen av ett berg, första delen av ett sjösystem.
giete	hand	outelen	före, innan (riktning)
giette	gårde	ringket	att ringa
ieb	ej, inte jag	sihtet	att vilja, att vilja ha
ieh	inte (du, han, hon, den, det)	sjeungedit	att mörkna
jiitje	själv	sjullertit	att kvittra
jirreden	imorgon	tea	te
juhket	att dricka	tjuovot	att följa
juknje	lingon	uttnu	idag
juo	redan	vuölket	att fara, ge sig iväg, gå
kaavoe	kaffe		
ledie	pluralis av leh ni är / har		

Tjiellkedemeh

Bokstav och ljud

- lj** uttalas som **lj** i ordet **balja** eller på lapska **nillje**.
- nj** betecknar ett uppmjukat **n**. Det uttalas som i ordet **vänja** eller **njuönie** och **juknje**.
- sj** uttalas som **sj** i ordet **sjö** eller **sjeungedit** och **sjullertit**

Stavelsetakter

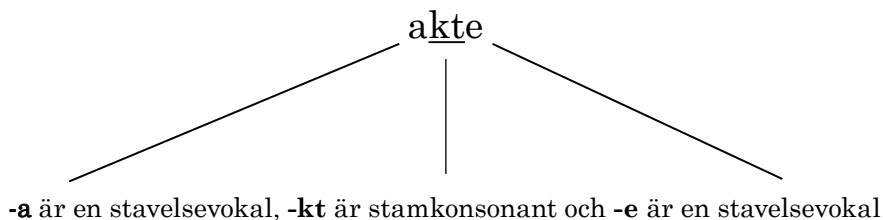
Ett ord kan ha en eller flera stavelser. Ordet samisk har två stavelser, och trycket ligger på första stavelsen (sa-). Samiska ord har alltid tryck på första stavelsen.

- ahka** (tryck på ah-)
- buörie** (tryck på buö-)
- giele** (tryck på gie-)
- guktie** (tryck på guk-)

Efter den tryckstarka stavelsen, följer en eller två trycksvaga stavelser. En sådan kombination mellan en tryckstark och en eller två trycksvaga stavelser bildar en stavelsetakt. Det finns alltså två typer av stavelsetakter. Tillsvidare skall vi se på den korta stavelsetakten, med en tryckstark och en trycksvag stavelsetakt. Stavelserna är delade med ett bindestreck, och den tryckstarka stavelsen är markerad med -, medan den trycksvaga stavelsen visas med U.

- U	- U
kaa-voe	mielh-ke
- U	- U
ou-te	men- na

Orden som nämns på förra sidan är alltså stavelsetakter, som består av två stavelser, en tryckstark och en trycksvag. Här nedan visas hur en stavelsetakt är uppbyggd. En stavelsetakt måste innehålla dessa delar:

Framför första stavelsevokalen finns ofta en eller flera konsonanter, s.k. initialkonsonanter. Det finns också slutkonsonanter. Dessa kallas utljudande konsonanter och kan vara en böjningsändelse; boateb

En stavelse måste alltid innehålla en vokal eller vokalkombination, boa-teb, gie-te. Stamkonsonanten står mellan vokalen i taktens första stavelse och vokalen i taktens andra stavelse. Flera konsonanter fördelar sig på första och andra stavelsen, när ord avstavas: guös-sie, gull-mie, biej-vie, ah-ka En konsonant faller på andra stavelsen: kaa-voe, njuö-nie

Verben kan delas in i olika konjugationer, omljud förekommer. I andra och tredje personen kan slutkonsonanten vara **e**, **ie** eller **a**. När slutkonsonanten är **a** får stamvokalen ofta omljud.

En stavelse måste alltid innehålla en vokal (t.ex. **e**) eller två vokalljud (t.ex. **ie**, **ou**).

giet-te
biej-vie

ou-te
buö-rie

Personliga pronomen

Orden manne/mon, doetne/don, soetne/son kallas personliga pronomen. I samiskan utelämnas ofta personliga pronomen, särskilt manne och doetne, därför att verbets form och/eller personändelse ju säger vilken personform verbet står i.

guule**b**

jag hör

boata

du kommer

ieb borra

jag äter inte

Nekande ord

I samiskan bildas det nekande ordet ”inte” med orden **leb**, **leh** och **etjet**. Ordet **etjet** är något tvekande eller undrande. Dessa verb böjs i person, antal och tid. När de brukas tillsammans med ett huvudverb, står detta verb i andra person, imperativ, och kallas negeringsverb.

Hjälpverbet **leh** är (med innebörden **orret**), och hjälpverbet **etjet**, skall, måste, har i nekande både en särskrivna och en sammandragen form. Negationen **ieh** sättes omedelbart före finit verbform. Ex. i första, andra och tredje person presens och ental.

Särskrivna form

Sammandragen form

1. Manne ieh leb.	Jag inte är.	Ieb
2. Doetne ieh leh.	Du inte är.	Ieh
3. Soetne ieh leh.	Han/hon inte är.	Ieh

Med huvudverbet boatet i nekande form, boat

1. Ieb boat.	Jag kommer inte.
2. Ieh boat.	Du kommer inte.
3. Ieh boat.	Han/hon kommer inte.

Verbform leh heter i preteritum lih.

I nekande form

1. Manne lih.	Jag var.	Ib – Jag var inte.
2. Doetne lih.	Du var	Ih – Du var inte
3. Soetne lih.	Han/hon var.	Ih – Han/hon var inte

Nekande form av etjet i presens. Huvudverbet boatet i nekande form, boat.

1. Itjeb boat.	Jag kan inte komma, har inte möjlighet att komma.
2. Itje boat.	Du kan inte komma.
3. Itje boat.	Han/hon kommer inte.

Ja- och nej-svar

De frågor, som kan besvaras med ja eller nej, bildas på olika sätt:

1. Med särskilda frågeord, såsom majtie = huruvida, månnetro, mab, vad, guktie, hur.
2. Frågan kan också framställas genom ett frågande tonfall.

Samiskan har inga egna ord för ja eller nej. Istället svarar man med korta satser.

1. Exempel med frågeordet majtie:

Ja:

Maitie doetne (faaroenne) tjuovoe?

Tjuovoeb.

Maitie Maria (faaroenne) tjuovoe?

Tjuovoe.

Följer du (med sällskapet)?

eg. Måanne du (med sällskapet) följer?

Jag följer (med sällskapet). = Ja

Följer Maria (med sällskapet)?

Hon följer (med sällskapet). = Ja

Nej:

Maitie doetne (faaroenne) tjuovoe?

Ieb tjuovoe.

Maitie Maria (faaroenne) tjuovoe?

Ieh tjuovoe.

Följer du (med sällskapet)?

Jag följer inte (med sällskapet). = Nej

Följer Maria (med sällskapet)?

Hon följer inte (med sällskapet) = Nej

2. Exempel med frågande tonfall:

Ja:

Boata jirreden?
Jirreden boateb.

Vuöja Krista?
Soetne vuöja.

Juo leh doetne makksemeb otjoemme?
(Makksemeb) otjoemme leh.

Kommer du imorgon?
Jag kommer imorgon. = Ja

Kör Krista?
Han kör. = Ja

Har du redan fått betalning?
Har fått (betalning) = Ja

Nej:

Boata Jirreden?
Ieb jirreden boatie/boat.

Vuöja Krista?
Ieh soetne vuöjie.

Leh Krista ollkenne?
Ieh leh jall ieh

Juo leh doetne makksemeb otjoemme?
Ieb (makksemeb) otjoemme leh.

Kommer du imorgon?
Jag kommer inte imorgon. = Nej

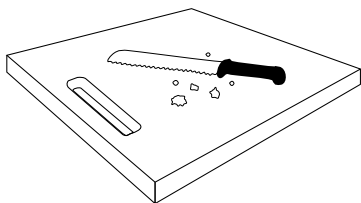
Kör Krista?
Han kör inte. = Nej

Är Krista ute?
Det är han inte. = Nej

Har du redan fått betalning?
Jag har inte fått (betalning). = Nej

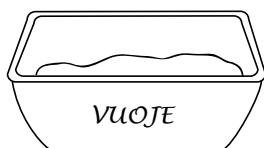
Vihtede luhkeme 5

Beäpmoeh

Ieh leh dastie laipie, jall, Ieh leh viele laipie.

Oasstie laipieb!

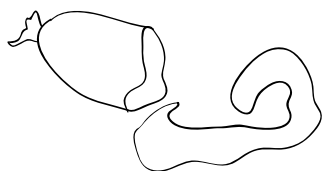
Ieh leh dastie vuoje, jall, ieh leh viele vuoje.

Oasstie vuojepaakeb!

Ieh leh dastie mielhke, jall, ieh leh mielhke.

Oasstie mielhke!

Ieh leh dastie marrve, jall, ieh leh viele marrve.

Oasstie marrveb!

Ieh leh dastie vuossta, jall, ieh leh viele vuosstae.

Oasstie vuosstab!

Kaavoestoapoenne/esne

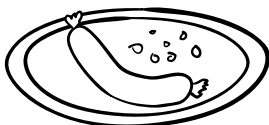
Krista: Maitie kaavoe leh?
 – Leh.
 Krista: Manne gujt kaavoe juhkeb.
 – Mab doetne siht?

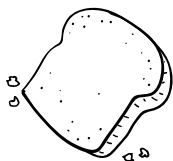
Marie: Maitie tea leh?
 – Leh.
 Marie: Tea sihteb.
 Krista: Juuk die tea!

Marie: Oska gujt mielhke juuka.
 Maitie mielhke leh?
 – No heivvi.
 Marie: Gotsan! Oska juuk die mielhkeb!

Oska: Maitie marrve leh?
 Marie: Leh
 Oska: Manne marrveb sihteb.
 Marie: Borrie die marrveb!
 Borra laipieb aj?
 Oska: Ieb manne laipieb borrie.

Krista: Mab Daanele juuka?
 Daanele: Ieb miek juuk.
 Krista: Mab doetne borra?
 Daanele: No laipieb.

Krista: Oska, dle boatie!
 Oska: Manne boateb.
 Krista: Die borrie!
 Oska: Ieb asst.
 Krista: Sverrkele, doetne assta.
 Doetne gujt assteb.
 Oska: Die manne borreb.
 Krista: Juuk mielhkeb aj!

Baahkoeh

aj	också
beäpmoe	mat
beäpmoeh	matvaror
dastie	av detta, från, av, ur det här
die (partikel)	nå, då så, nu
dil, del (partikel)	nu, då (utan eftertryck)
gihtje	fråga (substantiv)
gihtjet	att fråga
gotsan, giitoe	tack
gujt	åtminstone, i alla fall, ju
ieh leh	finns inte
ieh miek	ingenting, inte något
kaavoe	kaffe
kaavoestoapoenne/esne	på kafeet
laipie	bröd
marrve	korv
oasstet	att köpa
paaake	paket
svarrkelit	äta en liten bit till mellanmål
vasstietit	att besvara
vihtede	femte
vuoje	smör
vuossta	ost

Tjiellkedemeh

Imperativ

Imperativ är verbets uppmanings- eller befallningsform. Imperativ böjs i person och antal. Imperativformen i andra person ental är lika med verbets negeringsform. Se sidan 29.

Imperativ

Borrie! - Ät! (du ska äta).

Boatie! Jall boat - Kom! (du ska komma).

Negeringsform av huvud verbet

Ieb borrie - Jag äter inte.

Ieb boatie jall ieb boat - Jag kommer inte.

Vad är ett substantiv?

Substantiv är ord, som betecknar personer, namn, djur, saker, känslor, egenskaper, förhållanden.

Substantiv står i ental och flertal och har kasusändelser.

Exempel på substantiv:

Trädet är högt.

Jag äter *fisk*.

Han har god *fantasi*.

Kasus, nominativ - ackusativ

På samiska uppträder substantiv i olika böjningsformer. Dessa former kallas *kasus*. Varje substantiv har en grundform. Det är den formen vi finner i ordboken, den kallas *nominativ*.

I satserna:

Oasstie **laipieb**!

Manne **marrveb** borreb.

Köp ett bröd!

Jag äter en korv.

står orden **laipieb** och **marrveb** i en form som vi kallar *ackusativ*. Nominativ och ackusativ är två olika former av ordet. De kallas kasus. Olika lapska munarter har olika antal kasus. En del används inte så ofta.

Ackusativformen användes bl.a. om det vi *ser, hör, äter, dricker, köper, säljer, finner, tappar* osv, det betecknar föremålet för en handling och står som objekt i satsen.

Orden i ackusativ ental har alltid ändelsen -b.

Laipieb doetne borra.

Du äter ett bröd

Oasstie **vuosstab!**

Köp en ost!

Kristab manne guuleb.

Det är Krista jag hör.

Ämnesnamn, såsom mjölk, kokt kaffe, smör med mera, skall uttryckas med kasusformen partitiv - este (elativ). Detta kan också sägas om kollektiva substantiv såsom korv och ost. Avses däremot en korv eller en ost eller viss mängd mjölk i exempelvis ett mjölkglas står ordet i ackusativform d.v.s. med ändelsen b.

Mielhkeste manne juukeb.
(elativ)

Jag dricker av mjölken

Mielhkeb manne juukeb.

Jag dricker mjölk (En bestämd mängd, ett glas)

Mer om elativ -este kommer i lektion 10 s. 72

Mer om essiv, inessiv -enne/esne kommer i lektion 6.

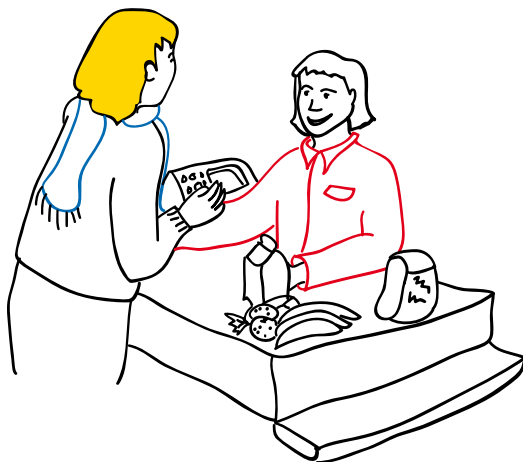
Guhtede luhkeme 6

Gusnie lie almetjh?

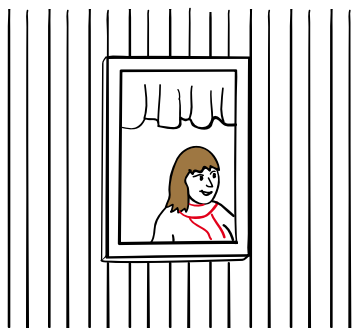
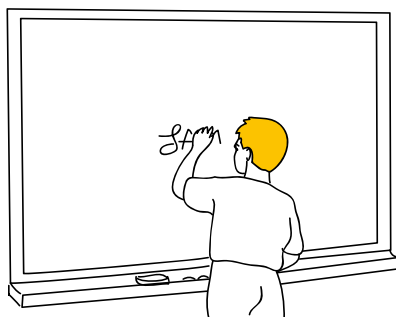
Dusnie leh poste.
Krista leh postenne /esne.

Dusnie leh oasiesiie.
Maria leh oasiesiiesne /enne.

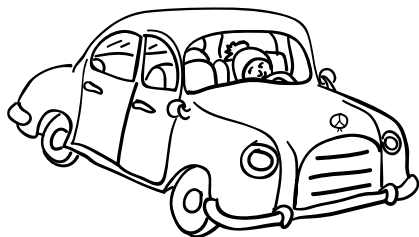
Dusnie leh skuule.
Daanele leh skuulenne /esne.

Dusnie leh stoapoe.
Märke leh stoapoenne /esne.

Dusnie leh buurie.
Krista leh buurienne /esne.

Dusnie leh biile.
Oska leh biilenne /esne.

Gusnie doetne orroe?

Manne orroe
Vistekenne/esne

Manne orroe
Derrnaenne/esne

Manne orroe
Geutsenne/esne

Briita orroe
Vuöltjerenne/esne

Sjule orroe
Suörrkiesuennen siitesne/enne

Krista orroe
Liiksiiesne/enne

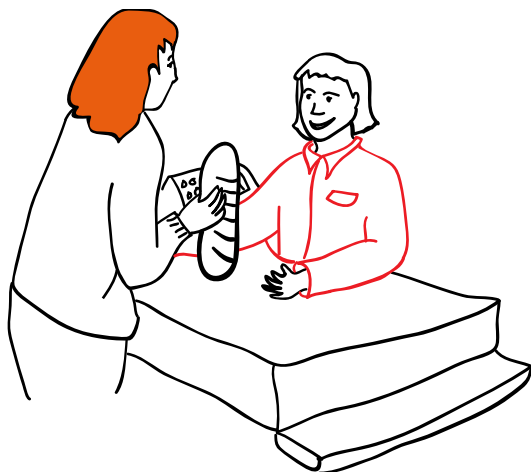
Selen intill tätorterna har namnen Suörrkiesuenne och Likssuenne.
Själva tätorterna benämndes mestadels bara med siie, platsen.

Mab soetne duppene dahka?

Maria: Gusnie leh Liisa?
Krista: Soetne leh postenne/esne
Maria: Mab soetne duppene dahka?
Krista: Girjeb sätte/sätta.
Maria: Manne oasiesiieje/esse vuölkeb.

Liisa: Gusse leh ietnie?
Krista: Ietnie leh oasiesiienne/esne.
Liisa: Mab soetne duppenne dahka?
Krista: Laipieb oassta.

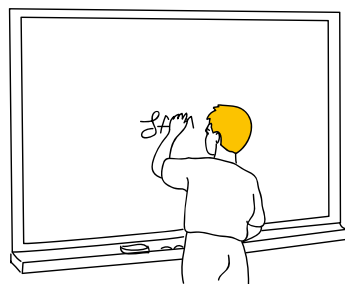

Larsa: Leh Daanele goatienne/esne?

Krista: Ieh leh, soetne leh engie skuulenne/esne.

Larsa: Mannes

Krista: Ieb dairie.

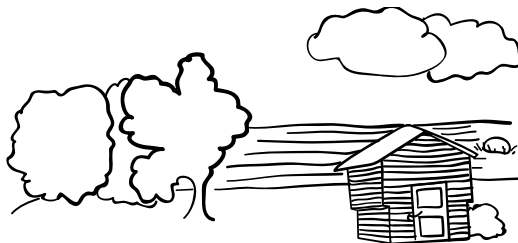

Maria: Gusse leh Oska?

Krista: Soetne leh ollkene.

Maria: Ieh leh.

Krista: Na gusse soetne leh?

Krista: Leh Oska stoapoenne/esne?

Larsa: Ieh leh (soetne) deppene.

Krista: Larsa, menna uhtsede!

Larsa: Oska leh buurienne/esne.

Oska: Ieb leh.

Larsa: Gusnie leh doetne die?

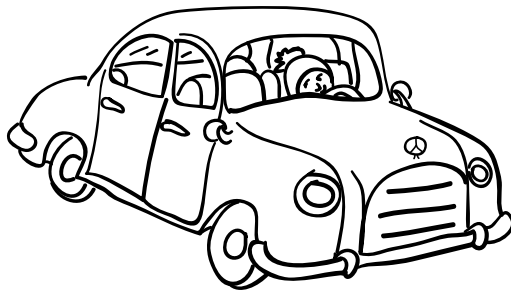
Oska: Manne leb dappene.

Larsa: Leh (doetne) biilenne/esne?

Oska: Na leb.

Larsa: Boatie! Deppede dalleke/dallak!

Baahkoeh

almetje	människa	juhke	bäck
buurie	bod, förrådsbod	jukke	åklyka
dairer	att veta	leb	jag är
dalleke, dallak	genast	mab soetne dahka	vad gör han/hon
dappene	här	mannes	varför
deppede	därifrån	menna uhtsede!	gå och leta, efterleta!
deppene	där i närheten	oasiesiie	affär
dollvot	att följa	oasiesiieje/esse	till affären
dollvodit	att förfölja	orrot	att bo, vara
duppene	där, längre bort	otjot	att få
dusnie	där borta vid	poste	post
girje	bok, brev	skuule	skola
gierkie	sten	soetne sättie/sätta	han/hon skickar
goatienne/esne	hemma	stoapoe	stuga, hus
guhtede	sjätte	suenne	sel
gusnie	var, bestämd plats	suörrkie	gren, förgrening
ietnie	mor	sättet	att skicka
jeänoe	älv, å	uhtsedit	att leta, söka

Tjiellkedemeh

Partiklar

Partiklar är småord som inte böjs och som ofta inte ger någon mening när de står ensamma, och därför kan de inte översättas med bara ett ord. Partiklarna förmedlar en betydelse som finns i talsituationen eller sammanhanget.

De kallas också satsfärgande partiklar eller kulörord.

I svenskan finns några partiklar som; då, ju, väl, medan partikelbruket i samiskan är omfattande.

Hittills har dessa partiklar använts:

engie, del, dellie, die, gujt, lik, lihkan, na, no.

Essiv/ inessiv

På svenska använder man prepositionen på, i, hos, vid m.fl. för att uttrycka att någon/något är på näsan, i huset, hos mor eller vid gårdet o.s.v. På samiskan uttrycker man detta med kasusformer. Essiv/ inessiv har ändelsen enne/esne. Ändelsen fogas till substantivets stam.

njuönie	
njuönienne/esne	på näsan
stoapoe	
stoapoenne/stoapoesne	i huset
ietnie	
ietnienne/esne	hos mor
giette	
giettenne/esne	vid gårdet

Ändelsen enne/esne är kasusmärket för essiv/inessiv. Med dessa kasus uttrycker man var någon eller något är. Inessiv motsvarar uttryck med prepositionerna på, vid, i, hos, med, på svenska.

Stavelsetakten

En stavelsetakt kan bestå av två eller flera stavelser (sammansatta ord). Ordet akte har en tryckstark och en trycksvag stavelse. Ord med många stavelser, t.ex. sammansatta ord har flera stavelsetakter. I exemplen nedan är orden indelade i stavelsetakter med snedstreck.

- u - u
Gier - ke/njuö - nie

- u - u
Suörr-kie/suen-ne

- u - u
Jeä-noe/juk-ke

- u - u
guok - te/luh – ke

Stavelsetakter kan ibland föregås av en tryckstark stavelse. I exemplet Geutsjaurie, är ”Geuts” en tryckstark stavelse framför stavelsetakten ”jaurie”.

- - u
Geuts/jaur-ie

Verbböjningar

Olika verb böjs på olika sätt beroende på vilken konjugation, böjningsklass de tillhör. Till vilken böjningsklass de hör är svårt att veta. Från början kan det vara bäst att lära in verbens böjningar i samband med dessas inlärande. Tvåstaviga verb på –ot har regelbunden böjning. De får heller inget omljud i stamstavelsen.

Otjot

manne otjob (otjoeb)

jag får

doetne otjoe

du får

soetne otjoe

han/hon får

Också här består nejformen (och imperativ för andra person) av verbets stam.

Infinitiv

otjot

dollvot

Nekande form

ieb otjoe

ieb dollvoe

Några vanliga frågor och uttryck

Mab doetne duppene dahka?

Vad gör du därborta?

Gusse leh doetne?

Vart, var någonstans är du?

Gusnie leh orroe?

Var bor du?

Mannes?

Varför?

Ieb dairie.

Jag vet inte.

Räkneord 20 - 100 (hela tiotal)

Vi sätter här bindestreck (-) mellan de delar som räkneordet är sammansatt av, för att göra ordet mer överskådligt.

20 guokte-luhke

60 guhte-luhke

30 gullme-luhke

70 tjiitje-luhke

40 nillje-luhke

80 gaktse-luhke

50 vihte-luhke

90 uktse-luhke

100 tjuotie

Levnadsförhållanden

Hur landet befolkades finns det olika uppgifter om. Säkert är att när inlandsisen avtog befolkades landet och människorna följde efter när isen smälte undan. Ännu i dag finns det tecken på detta, när vi betraktar ortnamnen i södra Sverige. Många av dessa kan förstås med kunskaper i det lapska språket. Människorna levde då av jakt, fiske och örtsamling, så småningom också av boskapsskötsel. Det utvecklades också tamrenskötsel, som i våra dagar består av fjällren- och skogsrenskötsel. Beträffande skogsrenskötsel har den försvunnit i södra delarna av renskötselområdet.

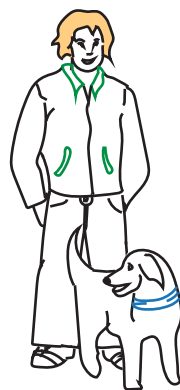
Tjiitjede luhkeme 7

Gien baarnie /niejte leh doetne

Gien leh dahte?

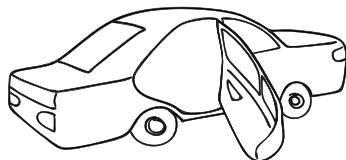
Krista: Ass duhkoe
Sjule: Gien leh dahte bienge?
Maria: Dahte leh Kristan bienge.
Sjule: Mieħ leh dann namme?
Maria: Dann namme leh Skaahpa.
Sjule: Leh dahte moarrekes bienge?
Maria: Ieh leh.

Briita: No boata dil jall boat diekie!
Sikka: Ieb manne assta.
Briita: Guktie die?
Sikka: Manne vuölkeb.

Sikka: Gien biile leh dahte?
Briita: Dahte leh ahttjien buores biile.
Sikka: Dahte leh gujt guh urre biile.
Briita: Vuöja doetne biileb?
Sikka: Ieb. Ieb mahtie.
Briita: Manne gujt doetneb/due baahkatit mahteb.
Sikka: Ieh doetne darrpese. Niila baahkate.
Briita: Gie leh soetne?
Sikka: Soetne leh baahkadea, vuöjemebaahkadea.

Sikka: Gusnie leh dahte filme?
Briita: Duöte leh Kaarlen stoahpoenne.
Sikka: Gie daab filmeb vuösiete?
Briita: Kaarle jiiitje.
Sikka: Leh duhte Kaarlen stoahpoe?
Briita: Leh. Kaarlen leh dahte

Baahkoeh

ahttje	far, pappa	goaloeelit	att frysa ihjäl
ass duhkoe	gå dit /bort härifrån (ass betyder egentligen hut)	guh	som
		guhte	vem
baahkadea, -eje	lärare	guhtjet	att kalla
baahkatit	att lära ut	guhtjedit	att kalla på (hundar)
boat diekie	kom hit	guörrjasjit	att ligga ned (om boskap)
bahtje	pojke	huoloejit	att börja tala
bienge	hund	ieh darrpe	du behöver inte (själv)
borredit	att äta något eller låta äta	luovedit	att vila (om boskap)
		lyknjesit	att höja sig
buores biile	gammal bil	moarrekes bienge	argsint hund
burranit	att sprida sig	sahkastit	att tala lite
daab (ack. av dahte)	den, det här	skeärkajit	att börja klarna, bli klart väder
dann (gen. av dahte)	hans, hennes	soetneb (ack av soetne)	honom, henne, den
darrpesit	att behöva (själv)	stoahpoe	hus, stuga
dollvodit	att förfölja	sue (gen av soetne)	hans, hennes
dubb (ack. av duhte)	den, det där borta	tjaalem girja	brev
dunn (gen. av duhte)	hans, hennes där borta	tjiitjede	sjunde
duöte	den där	tjuohpelit	att hugga av
filme	film	tjuökedit	att sita ned
gahtjetit	att låta falla	urre biile	ny bil
gieb (ack. av gie)	vem	vuöjemebaahkadea	körlärare
gien (genitiv)	vems	vuösietit	att visa, bevisa, kanske betrakta
girja	brev, bok		

Tjiellkedeme

Personnamn:

Sjule	Sjul	Maria	Maria
Daanele	Daniel	Briita	Britta
Anta	Anders	Elle	Ella
Larse	Lars	Gusta	Gustav
Niila	Nils	Stina	Stina
Oska	Oskar	Kaarle	Karl
Krista	Kristoffer	Märke	Margareta
Sikka	Sigrid	Ristin	Kristina
Aanna	Ann	Piere	Per

Samiskt namnskick

Namnen kunde uppstå av något som var utmärkande för personen såsom egenskap, utseende, färdighet etc.

Namnet Kubble syftar på gabblie, lock. En lunga kan sägas bestå av överhängande flikar. En person kallades Kubble därför att han var uthållig, hade stora lungor.

Bonta, rik person, av bontet, bliva rik.

Laula, av laulot, sjunga

Jämförelse mellan nominativ, genitiv och ackusativ

Kasusformen *genitiv* anger ägaren eller det till vilken/vilket någonting hör.

Manne ietnien niejte leb. Jag är mors flicka.

Dahte leh ahttjen biile. Det här är fars bil.

Skaahpa Kristan bienge leh. Skaahpa är Kristoffers hund.

Skillnaden mellan genitiv och nominativformen är; att genitiv i singularis har ändelsen -en (-an). Ofta tages -e bort när vokal föregår ändelsen. Även ackusativformen är medtagen som har ändelsen –eb. (Se sidan 35)

Nominativ	Genitiv	Ackusativ
ahttje	ahttjen	ahttjeb
ietnie	ietnien	ietnieb
baarnie	baarnien	baarnieb
niejte	niejten	niejteb
Krista	Kristan	Kristab
Maria	Marian	Mariab

Nominativ, genitiv och ackusativformen av **personliga pronomen** i singularis.

Nominativ	Genitiv	Ackusativ
Manne/mon	mue	manneb/mue
Doetne/don	due	doetneb/due
Soetne/son	sue	soetneb/sue

Nominativ, genitiv och ackusativformen **demonstrativa pronomen** i singularis.

Nominativ	Genitiv	Ackusativ	
dahte	dann	daab	det, den här
duhte	dunn	dubb	den, det där borta
duöte	duön	duöb	det, den där

Nominativ, genitiv och ackusativformen **frågende pronomen** i singularis.

Nominativ	Genitiv	Ackusativ	
gie	gien	gieb	vem (ental)
guhte	guhten	guhteb	vem

Bestämd - obestämd form

Lapskan/Samiskan skiljer inte mellan **bestämd** och **obestämd form**:

Duöppene **bahtje** boata.

Bahtje diekie boata.

Där borta kommer en pojke.

Pojken kommer hit.

Verb med flera stavelser

Verb med tre stavelser utgör en egen böjningstyp och kallas uddstaviga verb. Verb med tre stavelser är avledda av ett grundord eller en stam. Till grundordet eller stammen fogas en avledningsändelse som ger en vidgad betydelse av grundordet.

Trestaviga takter

I trestaviga takter har vi en tryckstark stavelse som åtföljs av två trycksvaga stavelser:

- u u
bor-re-te
- u u
darr-pe-se

Affix

Lapska språket är synnerligen rikt på avledningar och ändelser. Dessa ofullständiga betydelsebärare kallas gemensamt för affix. De kan fogas före (prefix), inuti (infix) eller efter (suffix) en ordstam.

Vanliga avledningsändelser (suffix) är:

-dit	-jit
-tit	-sit
-lit	-stit
-nit	-sjit

Nedan ges en kortfattad översikt av några suffix:

- d- har ett flertal uppgifter t. ex. att överföra andra ordklasser till verb, eller att antyda upprepad verksamhet vana, bruk, luovedit, vila (om boskap).
- t- kan ersätta hjälpverbet låta, gahtjetit, låta falla.
- l- har innebörden helt och hållit, goaloelit, frysa ihjäl.
- n- har ofta reflexiv betydelse burranit, sprida sig.
- j- motsvara verben börja, bli, skeärkajit, börja klarna, bli klart väder.
- s- reflexiv betydelse, lyknjesit, höja sig.
- st- har ett diminutivt (förminskande) innehåll, sahkastit, tala lite.
- sj- betyder tillstånd, guörrjasjit, ligga om djur.

Böjningsmönstret överensstämmer med tvåstaviga verb. Nedanstående meningar ger exempel med -tit, -lit och -sit och personliga pronomen i ental

	baahkatit		
1. person	manne baahkateb	- jag undervisar	(lär ut)
2. person	doetne baahkate	- du undervisar	"
3. person	soetne baahkate	- han/hon undervisar	"
	darrpesit		
1. person	manne darrpeseb	- jag behöver	(själv)
2. person	doetne darrpese	-du behöver	"
3. person	soetne darrpese	-han/hon behöver	"
	tjuohpelit		
1. person	manne tjuohpeleb	-jag hugger av	(helt och hållet)
2. person	doetne tjuohpele	-du hugger av	"
3. person	soetne tjuohpele	-han/hon hugger av	"

Negeringsform och imperativ av verb med tre stavelser

Negeringsformer för andra person ental, bildas när vi tar bort -it och lägger till -e

Infinitiv (verbets uppslagsform)	Indikativ (utsagoform)	Imperativ (befallning eller uppmaning)
darrpesit: guhtjedit dollvodit tjuöhkedit	darrpese guhtjede dollvode tjuöhkede	darrps guhtjet dollvot tjuöhket

Obs –e faller bort, d förvandlas till t.

Räkneord 21-99

Här delar vi ental och tiotal med snedstreck för att göra orden mer överskådliga:

21	guokteluhke/akte	31	gullmeluhke/akte
22	guokteluhke/guokte	32	gullmeluhke/guokte
23	guokteluhke/gullme	90	uktseluhke
24	guokteluhke/nillje	95	uktseluhke/vihte
30	gullmeluhke	99	uktseluhke/uktse

Litteratur

Trots att lapska/samiska språket inte varit ett skriftspråk, utan mest ett talat språk, finns ändå rätt mycket skrivet.

Den första litteraturen som utkom var på det språk, som talas utefter Umeälvens dalgång.

En ABC-bok kom ut 1619, en katekes 1748, Det nya testamentet 1755.

Lapsk, latinsk och svensk ordbok av Lindahl & Öhrling kom ut 1780.

Nya testamentet översattes till lapska/samiska i början av 1700-talet av Lars Rangius.

Denna översättning kom dock inte i tryck.

Markusevangeliet i Lars Rangius samiska översättning från 1713 har bearbetats av Karin Wilson i en avhandling 2008.

Litteraturförteckning.

Tryckta källor:

Några sägner, seder och bruk av Torkel Tomasson.

Kristoffer Sjulssons minnen av O.P. Pettersson.

Svensk-Sydsamisk ordlista av Erik Nilsson-Mankok.

Systematik i sydsamiska av Erik Nilsson-Mankok

Aama Gattereh, en diktbok av Erik Nilsson-Mankok.

Oahpanit ABD-ennie av Valborg Wiinka.

Ortnamn inom Tärna och Sorsele socknar i södra Lappland och gränstrakterna i Norge av Bertil och Valborg Wiinka.

Ortnamn vid trakterna av Uppmiejeänoe och Aurojeänoe av Bertil och Valborg Wiinka.

Har du slutat vara lapp? Av Bertil och Valborg Wiinka.

Wörterbuch des Waldlappendialekts von Malå von Wolfgang Schlachter.

Vörterbuch des Südlappischen nach der Mundart von Wefsen von Eliel Lagercrantz.

Sudlappisches Wuörterbuch band 1 och 2 Ausgearbeitet von Gustav Hasselbrink.

Vilhelminalapskans ljudlära av Gustav Hasselbrink.

Samien lukkeme-geärja, Sydlapsk läsebok av Knut Bergsland och Gustav Hasselbrink

Lapparna och deras land av Sigrid Drake.

Lulelapsk ordbok band 1 – 4 av Harald Grundström.

Lulesamisk grammatik av Nils Erik Spiik.

Mujto av Carl Johansson.

Samasta 1 av Anders Nystö och Sigmund Jonsen, m fl.

Saemesth amma 1 av Åsta Vangberg och Helen Blind Brandsfjell, m fl.

Otryckta källor:

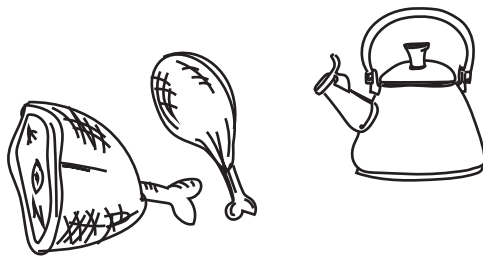
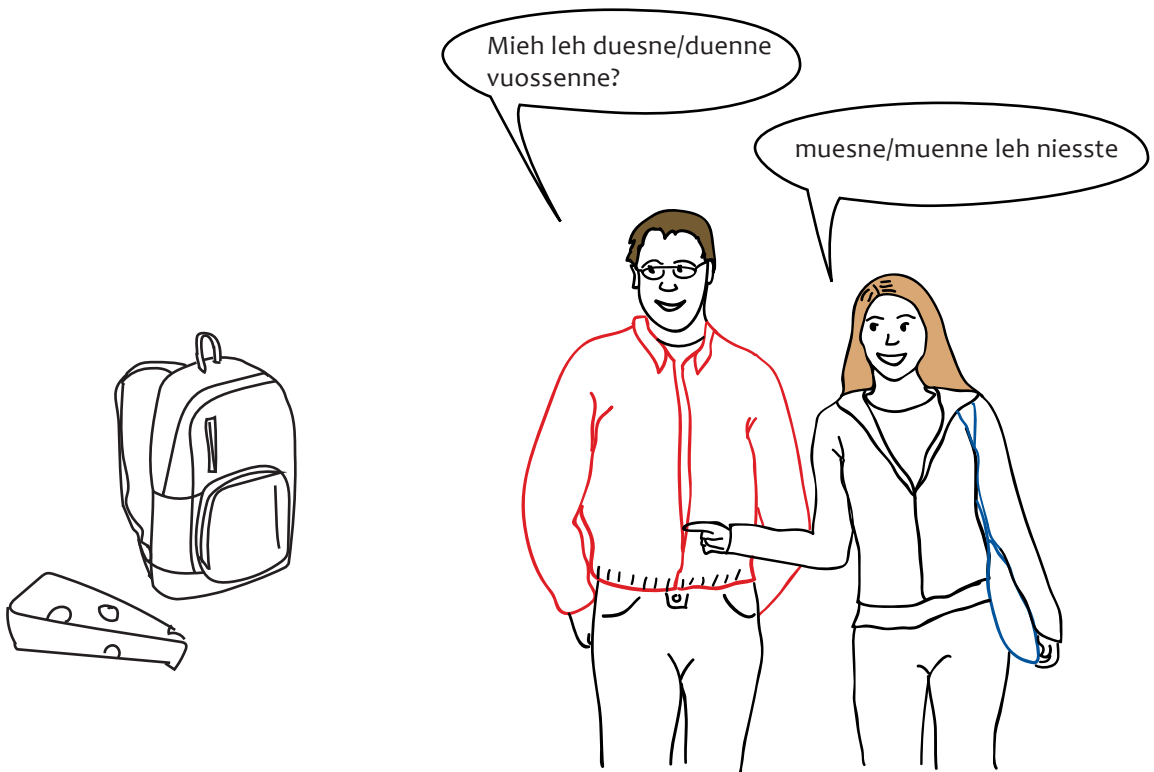
Jonas A Nense´n handskrifter, Uppsala universitets bibliotek.

På band inspelade intervjuer med ett flertal personer. En del av intervjuerna är gjorda av Bertil och Valborg Wiinka, andra av Erik Nilsson-Mankok.

Dessutom kan nämnas, att Bertil Wiinka vid framställandet av denna lärobok muntligt bidragit med vad äldre släktingar sagt och då särskilt Oskar Sjulsson och Karl Johan Andersson.

Gaktsede luhkeme 8

Muesne leh niesste

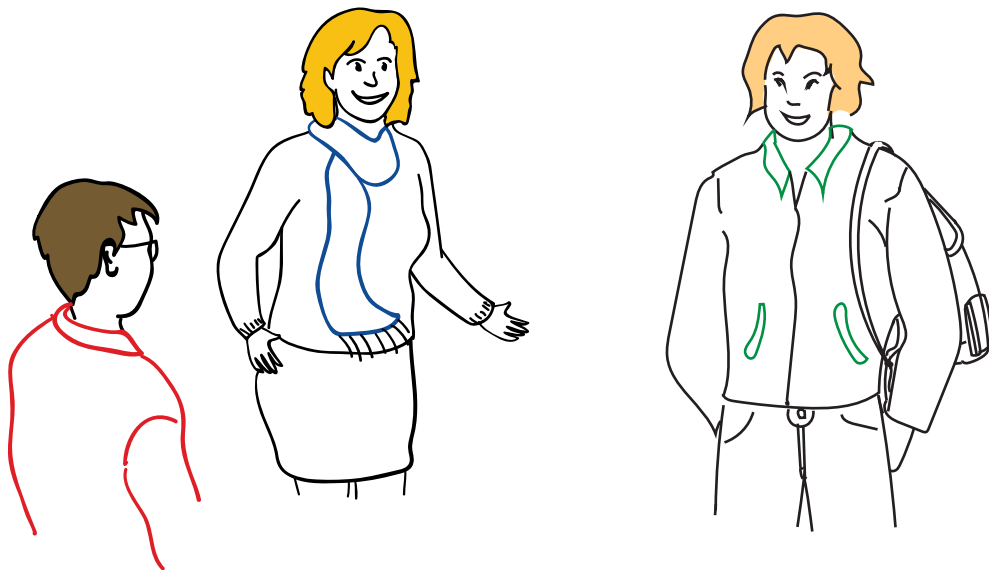
Leh duesne/nne kaavoetjeele?

Leh

Kristaesne/nne leh beärrkoe.

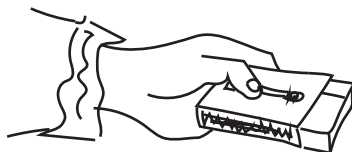

Mariaesne/nne leh laipie jah vuoje.

Krista: Leh duesne/nne niesste?
 Sjule: Leh.
 Krista: Duesne/nne ieh leh vuosse?
 Sjule: Leh. Giehtjet, dasnie leh vuossesne/nne.
 Krista: Hevun. Mue vuosse leh goatiesne/nne.
 Supsteste! Mieh leh dunnie vuossesne/nne.
 Sjule: Vuossesne/nne leh laipie, vuoje, beärrkoe,
 giebnie jah gaihke daarpies.
 Sjule: Gusse/gusnie leh loutegoatie?
 Krista: Duöte leh jauregattienne.
 Sjule: Leh duöte Väskiejaurenne?
 Krista: Leh.
 Sjule: Mehtie leh dann jauren namme Väskiejaure?
 Krista: Ieb manne dairie.

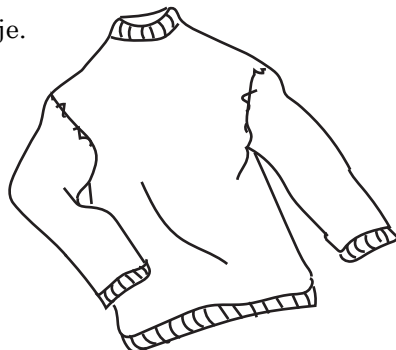
Maria: Doetne ieh goassek muihte stihkadose!
 Krista: Muesne/nne leh stihkadose vuossesne/nne.
 Maria: vuösiet!
 Krista: No vuösiedeb. Giehtj dallie!
 Maria: Hevun.

Sjule: Tjoaskes leh.
 Krista: No leh, gaarvoit tjanget, dellie bikktie!

Sjule: Gaihken aikien/fierten baalien mue gaarvoide tsahket
 dalhkienne.
 Muesne leh muotta
 Krista: Del oma die bikkta.

Krista: Doetne saamien gieleb huoloe.
 Sjule: Muesne leh tjiehpieslaakan paahkadea/eje.
 Krista: suptsest gie leh!
 Sjule: No Sikka.

Baahkoeh

-enne (essiv)	med, i, vid		hålla tal
-esne (inessiv, lok.)	med, på, hos	ieh goassek	aldrig
ahkuve	barnbarn	jaure	sjö
beärrkoe	kött	jauregattie	sjöstrand
bikktet	att värma (ge värme ifrån sig t ex. elden), behålla värme p.g.a. varma kläder, kläderna värmer	loutegoatie	tältkåta
		mieh leh duesne/nne	vad är hos dig, vad har du?
daarpies	nödvändigt, behövt	meitie	huruvida, måntro varför
dairret	veta	muesne/nne	hos mig är
dalhkie	väder	muihtet	att minnas, komma ihåg
dalhkieesne/nne	efter väderlek	niesste	matsäck, färdkost
de alt	jaså	oma	ja, jaha
del oma die	nu alltså så	paahkadea/eje	lärare
gaarvoeh	kläder (pluralis)	saamien gieles	lapska/samiska
gaarvoide tsahket	att kläder ta på	stihkadoses	tändsticksask
gaarvoit tjanget	att kläder ta på	supstetit	att berätta
gaihken aiken	alla gånger, alltid	tjangetit	att trä på, krypa in i
gaktse	åttonde	tjiehpiehslakan	händig, duktig, på sådant vis, sätt, artad, aktiv
giebnie	kittel, gryta		kallt, kall
giehtjet	att se, titta	tjoaskes	ja då
giesne/nne	vem hos (inessiv)	vaj die	säck, ryggsäck
gorrenit	att klä på sig	vuosse	
huolot	att tala, samtala,		

Tjiellkedeme

Verbet *att ha* i samiskan

I forna tider levde lapparna/samerna i större samklang med naturen än nutida människor. Världen/jorden hade man till låns och den skulle brukas med varsamhet. Enligt lexikon av Lindahl & Öhrling från 1780-talet motsvaras adnet av hafva, besitta, bruka, nyttja, ha i behåll. Adnet är således ett mycket användbart ord. Atnet, att ha har på senare tid använts mycket mera, då i betydelsen att äga. Kanske en påverkan av svenska språket. Dock kan man slå fast att det svenska språket har för det mesta motsvarats av lappskans leh. Ex. Jag har en bil, muesne leh biile.

Se följande exempel:

att vara

att ha

Krista leh biilenne.
Kristoffer är i bilen.

Kristaenne leh biile.
Kristoffer äger/har en bil. (hos Kristoffer är det en bil).

Elina leh mue niejte.
Elina är min dotter.

Ietnienne leh niejte.
Mor har en dotter. (Hos mor är det en dotter).

Maria ieh leh skuulenne.
Maria är inte i skolan.

Mariaenne ieh leh muotta.
Maria har/äger ingen päls. (Hos Maria är det ingen päls.)

Kasus inessiv/essiv användes för den som har något. –enne, med, vid (abl. ess.) –esne, på, i, hos (lok.iness.) Ortden är synonyma. Det går att använda det ena eller det andra. I sydligare trakter användes mest –esne, längre norrut förekommer –enne. Därför står Kristaenne, Ietnienne och Mariaenne i inessiv i exemplen ovanför.

Orden manne, doetne, soetne, dahte, gie har också inessivformen. Substantivet som följer efter verbet (leh) står i nominativ.

Muesne leh biile
Duesne leh stoapoe
Suesne leh baarnie
Dannie leh goatie
Giesne leh stihkadose

hos mig är en bil
hos dig är en stuga
hos henne/honom är en son
hos den/det/honom/henne är ett hem
hos vem är en tändsticksask

Uktsede luhkeme 9

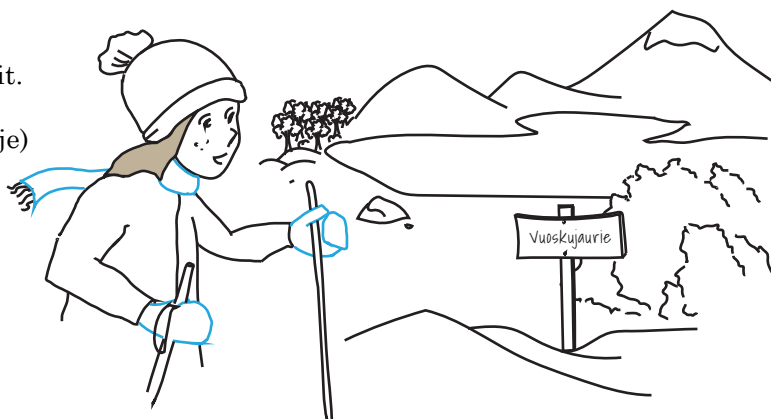
Die soetne juojket mahta.

Manne saamien gieleb huoloeb jall nuolkeseb.

Manne leb tjuojketjit.
Gusse
Vuoskujauriesse (-eje)

Manne sihteb vuõlket.

Gusse

Skuuleje (-esse)

Gusse etje doetne vattset?

Etjeb oasiesiieje (-esse) vattset.

Briita: Ussjedeb oasiesiieje (-esse) vuõlket.

Maria: Gien die?

Briita: Kaarlen oasiesiieje (-esse).

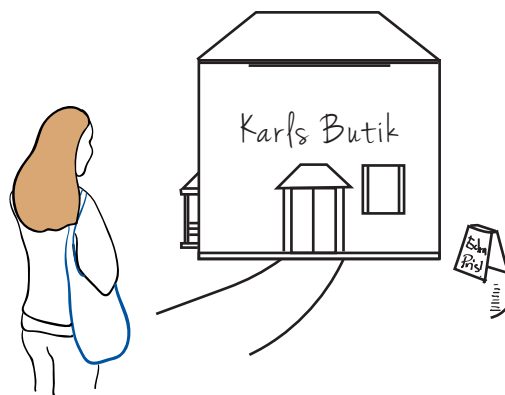
Leh faaroenne?

Manne ib lattien giele nuolkeset.

Maria: Ib manne dallie vuõlket mahtet.

Valla Kaarle gujt saamien gieleb nuolkese.

Krista: Tjuõhket biilenne!

Briita: Mahta saamien gieleb?
 Kaarle: No mahteb.
 Briita: Ussjedeb vuolhpeb oasstet.
 Kaarle: Man stuorekeb?
 Briita: 42 (nilljeluheguokte).
 Kaarle: Dahte leh tjappies vuolhpob.
 Briita: Maitie makksa?
 Kaarle: 85 (gaktseluhkevihte) daaleh
 Briita: Daab manne oassteb.

 Krista: Vuøjna! Dahte leh tjappies svaaltjab.
 Briita: Oassta daab!
 Krista: No manne oassteb Daanelan. (dativobjekt)
 Briita: Oassta jah vuossjeje siise tsahket!

Baahkoeh

baahkadittjit	för att undevisa	suomien giele	på finska
borretjit	för att äta	svaaltja	skinnrock
daale	krona	tjaalet	att skriva
dolle	eld	tjappies	fin, vacker
etjet	skall	tjohkasjit	att sätta sig
gien die	vilken då (gymnar du?)	tjuöhkedit	att sitta ned
giesse, gieje (illativ)	till vem	tjuöhket!	sätt dig!
giette	renvall, äng	tjuojket	att åka skidor, ränna
gihtjet	att fråga	tjuojketjit	åka lite skidor, ha lust att åka
gilket, galket	att skola, skall (futura)	tsaaket	att stoppa in, att sticka in
huolot	att tala, prata	uktsede	nionde
lattien giele	på svenska	juojket	att sjunga en (vuöllie)
lattien giele	grannens språk (sv.)	ussjedit	att tänka
luhketjit	för att lära	valla	men
maitie makksa	vad kostar den	viehkje	hjälp
makkset	att betala, att kosta	viettjedittjit	för att hämta
man	vem, vad, vilken	vuöjne	ser du
muöngjan (dativ, illat.)	till mig	vuolhpe	kjol
nuolkesit	att tala, uttrycka sig	Vuoskujauri	Abborrsjön
oahpanit	att lära sig	vuossjedit	att koka något
saamien gielesne	på samiska		
sihtet	att vilja ha, önskan		
siise	in i		
stuoreke	storlek		

Tjiellkedeme

Bokstav och ljud

pp Kom ihåg att samiskt /p/ inte har "utandningsljudet" (/h/) efter sig:
exempel: tjappies

Användning av infinitiv

Både lapska/samiska och svenska har infinitiv efter hjälpverben att kunna, att skola (skall), att vilja, att ämna, att tänka.

Soetne mahta **juojket**
Soetne ussjede **vuölket**
Doetne etje **gihtje**
Manne sihteb **minnet**

Han/hon kan sjunga/nynna vuöllieh
Han/hon tänker resa
Du skall fråga
Jag vill gå/resa

Verben **mahtet** att kunna, **sihtet**, att vilja, att vilja ha, kan användas också som huvudord.

Manne lattien gieleb **mahteb**
Manne kaavoeb **sihteb**
Gie laipieb **siht/sihta?**

Jag kan svenska
Jag vill ha en kopp kaffe
Vem vill ha ett bröd?

-tj/-tjit

När man vill uttrycka att något skall göras, användes suffixet **-tj**. På svenska har översättningen ofta betydelsen *för att*. Enklarest är att sätta verbet i andra person presens singularis och lägga till **-tjit**.

Vuölkeb **tjuojkatjit**.
Maria vattseib biileb **vieltjietjit**.
Vuölkeb mielke **oasstatjit**.
Minneb **borratjit**.
Soj tjuojkei goatieje/esse **luhkatjit**.

jag far för att åka skidor.
Maria for för att hämta bilen.
Jag for för att köpa mjölk
Jag far för att äta.
De två skidade hem för att läsa.

Vid trestaviga verb låter man ordet stå i infinitiv och lägger till **-tjit**.

Baahkadea vattseib **baahkadittjit**.

Läraren for för att undervisa.
dit - låta, låta förse eller liknande

Suffixet tj kan också ha betydelser som t. ex *låta*

tjuojkatjit

låta någon åka skidor
det är möjligt att åka skidor o.s.v

Illativ

På svenska använder man ordet till för att uttrycka målet för en rörelse eller en handling. I lapska/samiska uttrycker man detta vanligtvis med kasusformen illativ som har ändelsen -esse, -eje:

Jag tänker resa till Sorsele?
Gå till huset!

Ussjedeb Suörrkiesuenne**neje** vuölket?
Vattsie stoah**poesse**!

När man skall precisera eller betona platsen eller rummet något/någon rör sig in i, används postpositionen siise. Genomgång av postpositioner sker i **lektion 11**.

Illativformen bildas så här:

Nominativ

biile
Maria

ahttje
stoahpoe
dolle
giette

Illativ

biillesse/eje
Marian (dativändelsen -an används särskilt till den som får något eller till den vars fördel eller nackdel något sker).
ahttjean
stoahpoesse/-eje
dollesse/-eje
giettesse/-eje

Illativ kan uttryckas på olika sätt:

1. med i eller j (-eje)
2. med -esse
3. med -an

Luhkede luhkeme 10

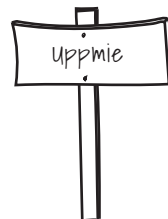
Rinkget, vuölket, orroet

*Niila och Briita far till
Uppmie från Vuöltjere.*

-Gustie ringkie?
-Vueltjereste.

-Niila jah Briita
-Uppmieje/esse vuölkeben

-Gusnie orroeten?
-Monnoe orroien Suörrkiesuennesne.

Briita ringkie Uppmieje/esse

Briita ringer till Sikka i Uppmie.

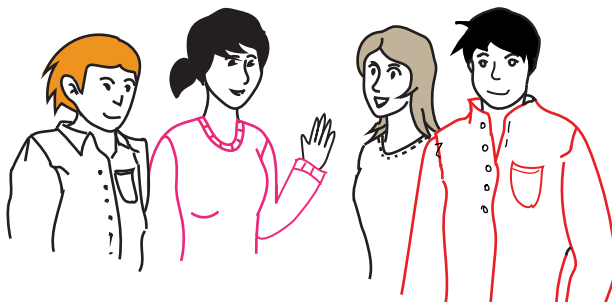
- Briita: Buörie biejive!
Sikka: Buörie biejive, gie leh?
Briita: Muonest!
Sikka: No die guuleb, doetne leh Briita. Gustie ringkie?
Briita: Vueltjereste.
Sikka: Leh doetne uktek?
Briita: Ieb leh. Monnoe lien guokts. Manne/moj Sjule. (Jag vi två Sjule)
Sikka: Gusse leden vuölketjit?
Briita: Uppmieje. Monnoe iehkeden boatien.
Sikka: Goassie Uppmieje/esse vuölkede?
Briita: Monnoe spaitie vuölkien.

Gusnie doetne orroeden?

- Niila: Gustie boateden.
Aanta: Luspieste.
Niila: Mah lik dotnoe leden?
Aanta: Monnoe lien Vuoneste.
Niila: Gustie Vuoneste?
Aanta: Monnoe orroien Raanen moahkesne.
Niila: Gusse minneminne leden?
Aanta: No Sapmieje, goatieje minneminne lien.
Niila: Veäsoe buörest gujt engie.

Briita och Niila träffar i Uppmie ett annat par Aanta och Stiina

Monnoe rassesne orroen

Aanta: Monnoe rassesne orroen.
Briita: Die nautie dotnoe letn.
Muesne leh kaavoeb.
Aanta: Kaavoeb gujt juhkien.
Briita: Goassie gallka tjoahkanemmie allket?
Aanta: Allka dalleke. Gotsan kaavoeste outeste.

Tjohkanemiesne lie

Gusta Liikssiieste boata.
Sanna boata Själltieste.
Aanta jah Stina Själltieste boategan.
Gusta jah Sjule Suörrkiesuenneste boategan.
Krista Uppmieste boata.

Baahkoeh

aina	en enda	muonestit	att gissa
aktek	ensam	monnoe lien, len	vi två är
allket	att börja	monnoe lien guokts	vi är tvenne
dohkoe	dit, dit bort	minnemenne	på resa, på väg till
duöppene	där borta	orroeemmie	mötesrum
lik	då, ändå	orroen	vara, äro
luhkede	tionde	outeste	för, av
gapte	kolt	rassie	bråttom, bråska, hast
gieset	att dra	ringkit	att ringa
goalot	att frysa	Ruohtsa	Sverige
goatieje/esse	hem	Sapmie	Sameland
goassie?	när?	Suome	Finland
gutsan kaavoeste	tack för kaffet	tjohkanemmie	möte
gujt engie	så länge	ulkse	ut
guokkerdit	att krypa på händer och fötter	unne aikietje	snart, om en stund
gustie	varifrån	valla	men
guulet	höra	vattset	gå
gusse lien	vart är ni, skall ni två	veäsoe buörest	adjö, lev väl
iehkeden	på kvällen	viettjet	att hämta
jijje	natt	Vuone	Norge
jijjedovit	övernatta		
makkare	hurudan		
merastallet	att hålla före		
monnoe orroen	vi två bor		

Tjiellkedeme

Tvåtal (dualis)

Samiskan har beträffande **pronomen** egna böjningsformer i tvåtal.

monnoe/moj	-	vi två
dotnoe/doj	-	ni två
sotnoe/soj	-	de två

Också **verb** har egna böjningsformer i tvåtal.

minnet

1. person	monnoe minnien	vi två far, går
2. person	dotnoe minnetn	ni två far, går
3. person	sotnoe minnigan jall egan	de två far, går

boatet

1. person	monnoe boatien	vi två kommer
2. person	dotnoe boatetn	ni två kommer
3. person	sotnoe boatigan jall egan	de två kommer

orrot

1. person	monnoe orroien	vi två bor
2. person	dotnoe orroetn	ni två bor
3. person	sotnoe orroigan jall egan	de två bor

borret

1. person	monnoe borrien	vi två äter
2. person	dotnoe borretn	ni två äter
3. person	sotnoe borrigan jall egan	de två äter

Verbens ändelser i dualis är

1. person - **ien**
2. person - **etn**
3. person - **igan, egan**

I södra Lappland, norra Ångermanland och Västerbotten användes tidigare verbböjningen i tredje personen presens dualis –eben. I dag användes mest verbändelsen –jegan, –egan .

Från infinitiven tages et, ot, at bort och ändelsen tillsättes. Omljud förekommer i stamstavelsen.

Hjälpverbet **leh** böjes delvis oregelbundet.

1. person **lien**
2. person **letn**
- 3 person **ligan jall legan**

Elativ

På svenska använder man ordet *från* för att uttrycka platsen någon eller något kommer från, eller vem man får något av. Däremot använder man ordet *för* när man t.ex. skall tacka för något:

*Jag kommer nu från Dorotea.
Bussen kommer från Storuman.
Tack för kaffet.*

I samiskan inom hela Umeälvens dalgång uttrycker man detta med kasusformen elativ

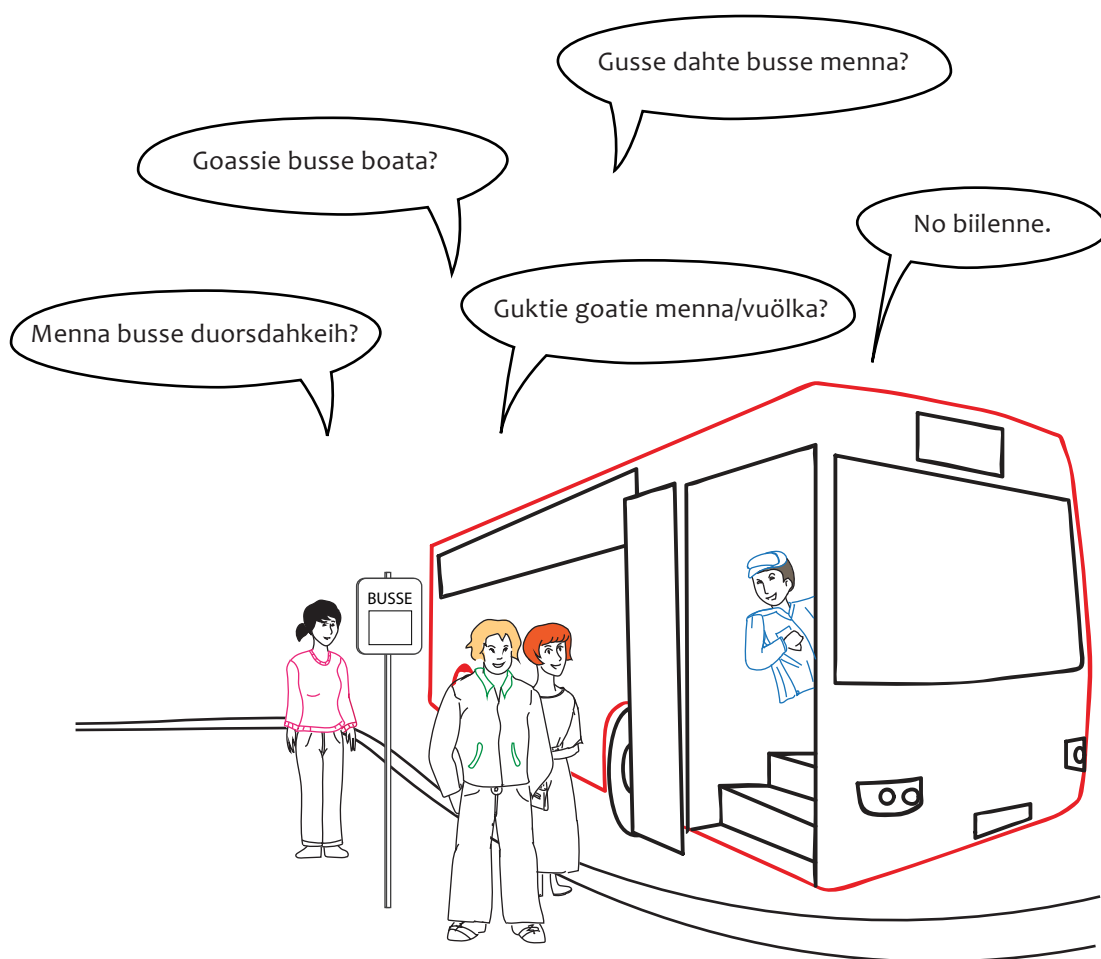
Manne dellie **Kraapoekeste** boateb.

Busse **Lusspieste** boata.

Jiingje gyhteles **kaavon outeste**, jall kaavoeste, när något tages från helheten, mängden.

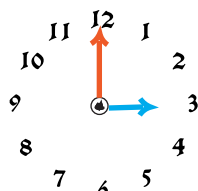
Luhkevuosts luhkeme 11

Vuölket, minnet, boatet

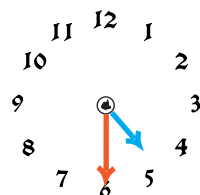

Gillenle leh kloahka

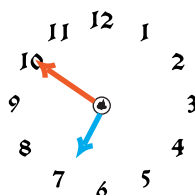
Kloahka gullmenne leh

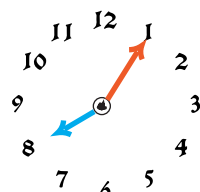
Kloahka bielie vihtenne leh

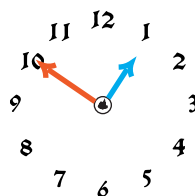
Kloahka leh luhkevihte minutah tjiitjen outelen

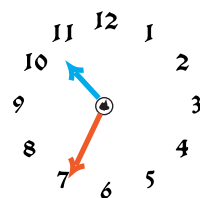
Kloahka leh vihte minutah uktsen mingelen

Kloahka leh luhke minutah akten outelen

Kloahka leh vihte minutah bielie luhken mingelen

Dellie leh gasskebiejvie

Veckodagarna

maanodahke	<i>måndag</i>	
diisdahke	<i>tisdag</i>	
gasskevohkoe	<i>onsdag</i>	(mitt i veckan)
duorsdahke	<i>torsdag</i>	
beärrjadahke	<i>fredag</i>	
laavoedahke	<i>lördag</i>	
ailege	<i>söndag</i>	

Användning av veckodagarna

Veckodagarna står i genitiv, när man vill uttrycka tidpunkten för en händelse.

Boateb maanodahken	Jag kommer på måndag
Briita vuölka ailegen	Briita far på söndag
Makkare biejvien Gusta boata?	Vilken dag kommer Gustav?

Namn på länder:

Suome	-	Finland
Ruotsa	-	Sverige
Vuona	-	Norge, fjordlandet. Vuona betyder stor vik eller fjord.

Klockan

Klockslag skall vanligtvis anges i inessiv eller essiv när det är tal om hel eller halvtimmar.

Gille leh kloahka? *Hur mycket är klockan?*

Kloahka vihtenne leh. *Klockan är fem*

När vi skall uttrycka att klockan är kvart över eller att något sker ett visst antal minuter över en timma så skall timmen stå i genitiv.

Kloahka leh nilliedebielie guhten mingelen. *Klockan är kvart över sex.*

Kloahka leh luhke minutah nilljen mingelen *Klockan är tio minuter över fyra.*

Kloahka leh vihte minutah bielie gaktsen mingelen. *Klockan är fem minuter över halv åtta*

Busse Sjelltiesse

Sikka beffinner sig i Derrna. Hon frågar om möjligheten att fara till Sjelltie, men först skall hon dock fara till Raanen Mohkie

Sikka: Vuölkie dannbien/uttnu busse Sjelltiesse?
- Vuölka.
Sikka: Goassie?
- Bielien uktsenne.
Sikka: Goasse Sjelltienne leh?
- Guokteluhke minutah akten outelen.
Sikka: Goasse duöppede vuölkie?
- Luhke minutah tjiitjen mingelen.
Sikka: No die manne galkeb tjuovodit.
- Sjelltiesse/je makksa 180 (tjuötegaktseluhka) daaleh .

Sikka: Manne galkeb Lusspiesse vuölket.
- Vuölkie juhteme vintse dahkoe dannbien/uttnu?
- Ieh, dannbien ieh juhteme vintse Lusspiesse/je vuölkie.

Briita: Guktie doetne ussjedemme leh Sjelltiesse/je vuölket?
Sikka: Ib dairie. Valla vuosts galkeb Raanen Mohkiesse/eje.

Briita: Dahkoe ieh busse outelen iehkeden vuölkie.
- Doetne ieh tjuovere mue tjuovodit.

Sikka: Galka doetne dann daivoesse/je?
Briita: Galkeb, manne galkeb Lusspieje/sse.

Sikka: Maitie manne tjuovereb tjuovodit?
Briita: Ieh tjuovere.

Sikka: Hevunbu. Goassie don (dotnoe) vuölkie?
Briita: Vuölkeb biele gullmen outelen.

Biire juhteme-vintse

- Sikka: Gusse juhteme-vintse vuölka?
- Uppmieje/esse.
Sikka: Manne ussjedeb Skiulletesse/eje.
- Ieh duöte duhkoe vuölkie uttnu/dannbien.
Sikka: Vuölkie duhkoe uttnu/dannbien Uppmiesse/eje?
No hevvi, uttnu/dannbien duordahken leh.
Jirreden juhteme-vintse vuölka Skiulletesse.

Biire girteme

- Sikka: Goassie girteme boata Aarevejaurieste?
- Kloahka guoktesne leh.
Sikka: Gillene kloahka leh?
- Bielie uktsesne.
Sikka: Guhkieb leh daase vuölka.
- Assteb kavoestoapoesse vattsedit.
- Märke: Goassie girteme Gorrsegahtjen guollpenesse haala?
- Dohko ieh stuore girteme haalie.
Märke: Guktie dohko manne vuölkeb?
- Dohko, mahta doetne bussenne vuölket.

Baahkoeh

aarede	morgon	guktie duhkoe vuölket?	hur far man dit bort?
aareden	på, om morgonen	gullme raajenne	vid tretiden
ailege	söndag	gullme	tre
akte	en, ett	gusse	vart
barrkoe	arbete	gusseke	till dess, tills
beärrjadahke	fredag	guokte	två
bielie gullmen outelen	före halv tre	guokteluhke	tjugo
bielie vihte	halv fem	iehkede	ikväll
bielie	halv	jokktan	igår
bielien	halv om, halv efter	juhtet, johtajit	flytt från ort till ort
bussestoahpoe	busstation	juhteme-vintse	turbåt, färja
buörie	bra	kavoestoapoeje/esse	till kaféet
dann (genitiv)	den där	kloahka	klocka
diisdahke	tisdag	laavoedahke	lördag
duorsdahke	torsdag	luhke	tio
duöppede	där bort ifrån	luhkeakte	elva
duöte	den där	luhken outelen	femton
gaktse	åtta	luhkevuosts	elfte
gaktsen outelen	före åtta	maanodahke	måndag
gasskebiejvie	mitt på dagen	mingjelen	efter, över
	klocken 12	minuta	minut
gasskevohkoe	onsdag	musikaikietje	musikstund
	(mitt i veckan)	nilje	fyra
gille leh?	hur mycket är?	niljedebielie	kvart
girteme	flygplan	orret	att vara
girtet	att flyga	oute	före, tidigare
goassie	när	saajesse	till trakten
Gorrsegahtjen guollpene	heden vid forsen	saamieh	samernas /lapparnas
	(Fallforsens hed)	siitesse, siiteje	till byn
gosseke	tills, till (om tid)	tjiitjen (genitiv)	sju
guhkien	länge		
guhte	sex		

tjiitjen (genitiv)	sju
tjiitjen mingelen	efter sju, över sju
tiitjen outelen	sju före, i sju
tjuoverit	att vara tvungen
tjuvodit	att följa med
tjuotegaktseluhke	etthundraåttio
uktse	nio
ussjedemme leh (per. partic.)	har tänkt, ha för avsikt
uttnu/dannbien	idag
vihte	fem
vintse	båt

Tjiellkedeme

Komitativ

På svenska använder man ordet med, i uttryck som:

Jag går med far.

Jag går med Daniel till Umeå.

I samiska uttrycker man detta med kasusformen komitativ som har ändelsen -ennie i ental.

Manne ahtjiennie vattseb.

Manne Daanelennie Uppmiesse vuölkeb.

Postposition och preposition

De svenska orden med, hos, över, på, under, i, vid kallas prepositioner. Prepositioner används alltid tillsammans med ett annat ord, och står framför detta ord (av latin pre = framför).

I huset	vid huset
Under backen	på vägen

Också umesamiskan har sådana småord, de flesta står efter det ord de används tillsammans med och kallas därför postpositioner (av latin post = efter). De svenska prepositionerna kan ersättas av olika kasusformer. Vid användning av postpositioner skall alltid huvudordet stå i genitiv.

Ex. på postpositioner

Goatien ballte	huset bredvid
Burrien siisnie	boden inne i
Dallvesen nellnie	toppen på

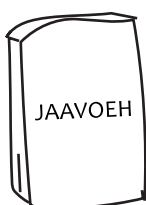
Luhkemuppie luhkeme 12

Dah leh biepmoeh

laipie

gullme laipieh

laipieh
teeh
kaavoeh
jaavoeh
mielkeh

Sihteb biepmoede oasiestit

Maria: Buörie biejvie. Manne leb Maria
Piere: Buörest. Pere manne leb.
Maria: Manne darpesjeb biepmoede.
Piere: No anoetit, die manne tjaaleb.
Maria: Leh laipiede?
Piere: Leh
Maria: No tjaala!

10 laipieh
5 kiloh vojeste
4 paahkeh kaavoeste (4 kaavoepaahkeh)
1 teepaahkeb
12 liiterh mielkeste
3 kiloh marrveste
2 salhtepaahkeh

Piere: Siht vielie biepmoede?
Inga: Munniede aj.
Piere: Gille paahkede?
Inga: Gullme.
Piere: Majtie vielie?
Inga: No giipeste aj, guokte paahkede.
Piere: Galka buöktet?
Inga: Buökte!
Piere: Goassie buökteb biepmoede?
Leh goatienne gullmen biirenne.
Inga: Leh. Boatie dalleje.

Krista: Maitie dahketn? Jall, meinie dahkeminie letn?
Märke: Monnoe len laipieminie.
Maria: Nillje sohkerelaipieh engie etjen dahket.
Krista: Jah dasnie lie gullme.
Maria: Jirreden guössieh boatie.
Krista: Gieh boatie?
Maria: No gaihke mue lahkoeh Daanel-ajja, Elle-ahka
jah Oska-ajja, Annette-oappa, Niila jah Sanna
jah Ruotseste aj lahkoe boatie.
Krista: Gilles, dah lie.
Maria: Jah maanah aj no.

Baahkoeh

ajja	morfar, farfar	kilo (tjilo)	kilo
biepmoe	mat, matvaror	kloahkaiheste	(av) klockor
biepmoede (ack.)	matvaror	lahkoe	släkt
bisstetje	tesked	laipiemenne	hålla på och baka
boateie	de kommer	len, lien	vi två är
buöktet	frambara, frambringa	lie	de är
daale	krona	lihtere	liter
daalie	just då	luhkiemuppie	tolfte
barrket	att arbeta	maana	barn
gaike	alla	man	så, någorlunda (framför adverb)
gaike duun	allihop, allesammans	munnie	ägg
gihpe	grädde	na doetne	du då
gilles	mängd	oappa	syster
grautse	gröt	oasiienne	i affären
gryn	gryn	pahke	paket
gullmen biirenne	omkring tre	peära	potatis
guokte kilo	två kilo mjöl	pehpere	peppar
guokteluhkes (samlingstal)	tjugo personer	salte (a är å-liknande)	salt
guorte	berg	suhkere	socker
guortinge	berglandskap	suhkerede (ack)	socker
jässtie	jäst	suhkerelaipie	sockerkaka
javvoeh	mjöl	suhkeriheste	(av) socker
javvoeiheste	(av) mjöl (elativ flert.)	suohpinge (plural)	kasttöm
javvohieste unnebeste	lite av	vaanie	lite
jienebe	mer, mera, flera		
johko	fastän, om än		
johko man ollo	hur många som		

Tjiellkedeme

Nominativ pluralis flertal av substantiv

Flertal av substantiv bildas vanligen genom tillägg av ändelsen -h. Ibland förekommer -inge.

Nominativ singularis ental		Nominativ pluralis flertal	
bile	<i>bil</i>	bileh	<i>bilar</i>
maana	<i>barn</i>	maanah	<i>(flera) barn</i>
beärrkoe	<i>kött</i>	beärrkoeh	<i>(flera) köttstycken</i>
guorte	<i>berg</i>	guortinge	<i>berglandskap</i>
suohpoe	<i>kasttön</i>	suohpinge	<i>uppringlad kasttöm</i>

Ackusativ flertal av substantiv

I satsen "Manne **laipieb** oassteb - Jag köper ett bröd." står ordet laipieb i ackusativ ental. Det är tal om ett bröd.

I satsen "Manne **laipiede** oassteb - Jag köper (flera) bröd." står laipiede i ackusativ flertal. Det är tal om flera bröd.

Ackusativ i flertal bildas genom att ändelsen -ede lägges till grundordet i singularis nominativ.

Ackusativ ental	Nominativ ental	Ackusativ flertal
biileb	biile	bilede
maanab	maana	maanaede
beäpmoeb	beäpmoe	beäpmoede
laipieb	laipie	laibiede
Mariab	Maria	Mariaede
daaleb	daale	daaledede

Namn på ämnen som består av små partiklar står i pluralis:

Kaavoeh
Teeh
Javvoeh

Salteh
Peppereh

Användning av elativ som partitiv.

Partitativt bruk av elativ används för att uttrycka en mängd av något som består av obestämd mängd.

Partitiv = kasus som anger, att del som ordstammen betecknar uppträder i obestämd mängd.

5	kilohvuoje
4	paahkeh kaavoeste
12	litereh mielkeste

Användning av verb i tvåtal

Vi använder tvåtal (dualis) i förbindelse med två bestämda personer:

Krista jah Maria girhkoeste boatiegan

Om det däremot är tal om personer som inte är omtalade förut, eller om djur eller om saker,
Så användes flertal:

Duppene boatie guokte maanah. - Där borta kommer två barn.

Dah guokte laipieh vuossenne lie. - De två bröden är i säcken.

Övningsbok

Vuosts luhkeme

1A

Presentera er för varandra. Säg t.ex.

- Manne leb

- Manne leb

- Manne leb

1B

Hälsa på varandra. Säg t.ex.

Buörie biejvie,

Buörest.

1C

Hur presenterar sig dessa personer?

1. (Märke)

2. (Daanele)

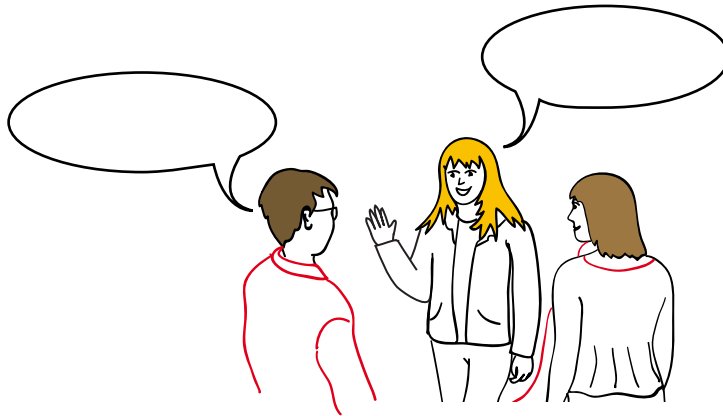
3. (Sikka)

Hur hälsar man? Hur svarar man?

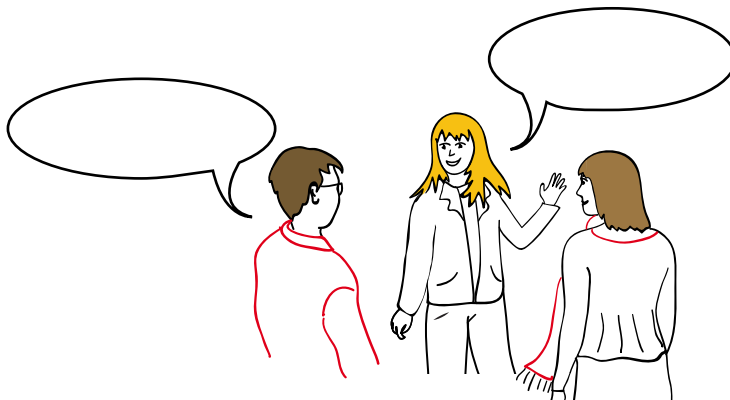
Om en person säger: Buörie biejvie, svarar kanske den andre Buörest, vilket betyder God dag också från mig. Ungefär det samma kan sägas om Buörek.

1D

1 Hur säger man när man möts?

2. Hur kan man säga när man skiljs åt?

1E

Ett bra sätt att lära sig räkna är att sjunga. Här är en sång med siffrorna från ett till tio. Sången kallas **ruökknemelauloe**, "räknesång".

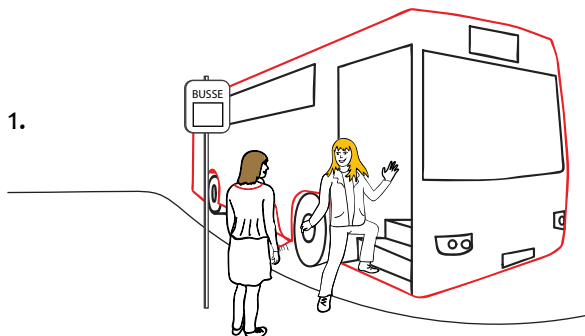
Ruökknemelauloe (mel: Björnen sover)

Akte guokte gullme nillje, vihte guhte tjiitje,
gaktse uktse luhke, akte guokte gullme,
nillje vihte guhte tjiitje, gaktse uktse luhke

1F

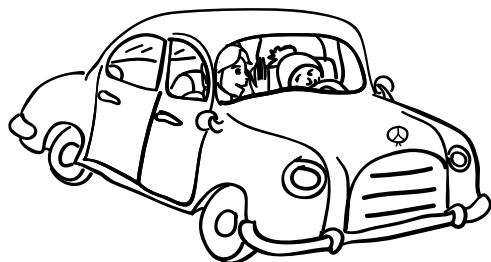
Fyll i som i exemplet i nr 1. Använd bilderna till vänster till hjälp.

1.

1Dellie buse boata.....
Veäsoe buörest (gujt engie)...

2
.....

2.

3
.....

3.

4
.....

4.

Muppie luhkeme 2

2A

Fråga varandra vad ni heter. Använd detta mönster.

1. Mieh leh due namme?
Mue namme leh.....

2B

Fråga nu på ett annat sätt.
Använd orden:

1. Doetne leh gujt
2. No, manne leb

2C

Om ni vill öva mer, kan ni fortsätta med följande ord

1. Gie leh engie doetne?
2. Manne leb
3. No heivvi

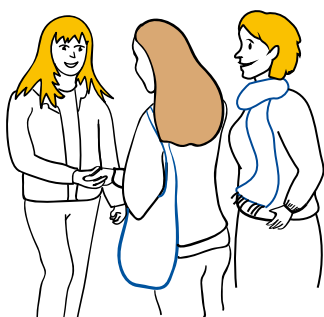
2D

Sätt in rätt form (leh, leb)

1. Buörie bieje. Manne lebNiila
2. Buörest. Mue nammeSikka
3. Giedoetne
4. ManneSikka
5. De alt doetneSikka
6. DasnieKrista mue gelleke
7. DahteDaanele

2E

Vad säger personerna på bilderna? Skriv det som fattas.

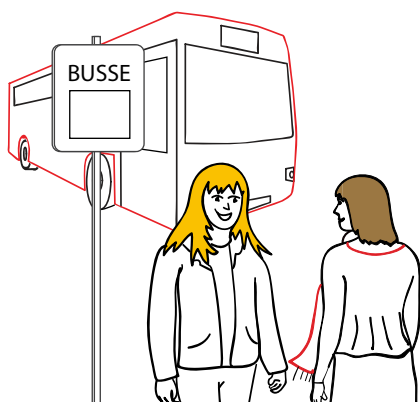

1. - Buörie biejvie Aanna

.....

2. Guktie veäsoe?

.....

3. Buörie biejvie Märke

.....

Busse boata

No Gaunen

.....

2F

Hur frågar man för att få dessa svar?

1.Gie leh doetne.....? Manne leb Sanna.
2.? Soetne leh Niila.
3.? Soetne leh Märke.
4.? Veäsoeb
5.? Niila boata.

2G

Läs dessa telefonnummere, och skriv ned siffrorna.

1. 76619435: tjiitje - guhte - guhte - akte - uktse - nillje - gullme - vihte
2. 75774400
3. 94814559
4. 81003300

2H

Om ni är flera, kan ni fråga varandra om telefonnumret:
Mieh leh due teeelonnummere?

.....

2I

Skriv rätt svar (med bokstäver)

1. Vihte minus gullme leh
2. Luhke minus akte leh
3. Guokte minus akte leh
4. Tjiitje pluss guokte leh
5. Uktse minus uktse leh
6. Nilje pluss guokte leh
7. Gaktse minus akte leh
8. Luhke minus guokte leh

Gullmede luhkeme 3

3A

Dela in dessa infinitivformer i stavelser:

1. boatet	4. vattset
2. orret	5. vuöjet
3. guulet	6. veäsot

3B

Fråga varandra om hur ni mår, hur det står till.

1. Guktie veäsoe?	2. Hevun (hiiven) veäsoeb.

(på fråga om hur det står till, kan man också svara hevunbu manne.)

3C

Fråga nu om hur det står till med hustru, make, son, dotter t.ex.

1. Guktie due gelleke veäsoe?	2. Hevun soetne veäsoe.

eller

1. Guktie due niejte veäsoe?	2. Hevonbu mue niejte veäsoe.

Glöm inte att "höra dåligt" ibland, för att få anledning till att fråga:

Mab jiehta?

3D

Fyll i med en verbform som passar.

Därefter kan två och två läsa dialogerna:

1. Gie die duppene	(kommer)
2. Sikka	(kommer)
3. Soetne	(kör)
4. Doetne	(kör)
5. No	(kör)
6. Guktie (doetne)	(mår)
7. Hevonbuo (manne)	(mår)

8. Gusse jall gusnie (är) Märke?

9. Märke (är) ollkenne

10. (Manne) duhkoe (far)

3E

En visa om Valen som sjöngs (vuöllieb juojkeih) av Maria Johanna Båtas f. 1811 i Sebmesjaure (Sämsjön) i Åsele. Maria Johanna sjöng denna visa för J.A. Nenzen i Kraahpoeke (Dorotea) 1833. Återgiven av Sigrid Drake i boken: Lapparna och deras land sidan 299. Maria Johanna var piga från 7 års ålder och tjänade på olika ställen runt om i Åsele lappmark och i Ångermanland.

Här nedan har stavningen förändrats något.

Fahlan vuölie

Oabba niipietjeb
Misse niipietjeb?
Saddetjeb vuolemin
Misse dab saddeb?
Garaneseb vuötjemin
Gusnie dahte garanese?
Haiken oaksiesne
Guh leh dahte haik?
Auksjo tjuhpelih
Gullet auksjo?
Gierken nuölesne
Guh leh dahte gierke?
Derhfie gaptjestih
Guh leh dahte derhfie?
Dolle buöleme dellie
Guh leh dahte dolle?
Ubbrie gahtjesti
Guulet ubbrie?
Biejvie gaihkedestih
Guh leh dihte biejvie?
Selltienne vuojoih
Guulet selltie?
Fahla juhkestih
Guulet fahle?
Ollma vuötjeih
Guh leh dahte ollma?
Uksen vaarien duökien
Skarrja ruofoesse passta

Valens visa

Syster, den lilla kniven
Vad till den lilla kniven?
att tälja en liten pil (en liten skickare täljande)
Vad till denna pil?
att skjuta korpen (en korp skjutande)
Var är korpen?
på den höga tallens gren
Var är den här höga tallen?
yxan högg ned den (helt och hållet)
hörs yxan?
under stenen
Var är den här stenen?
torven täckte över
Var är den här torven?
elden har bränt den
Var är den här elden?
regnet har släckt den (regnet föll plötsligt)
Hörs regnet?
solen lät torka upp
Var är den där solen?
i havet sjönk
Hörs havet?
valen druckit upp (fort)
Hörs valen?
mannen skjöt den
Var är den här mannen?
nio berg bakom
saxen till baken nöp ihop.

3F

Vad ska man svara här?

1. Buörest.
2. Guktie veäsoe?
3. Guktie Aanna veäsoe?
4. Gie duppene boata?
5. Veäsoe buörest.

3G

Gör passande frågor till dessa svar:

1..... Gie boata	Niila boata.
2.....?	Hevunbu veäsoeb.
3.....?	Baajkestoahpoe leh ollkenne.
4.....?	Niila vuöja.
5.....?	Hevun veäsoeb.
6.....?	Hevun (hiiven) soetne veäsoe.

Nilljede luhkeme 4

4A

Stavelser och stavelsetakter

Var ligger trycket på dessa ord? Skriv den delen av ordet.

1. Asstet.....
2. Gullmede.....
3. Guössie.....
4. Vuölket.....

4B

Dela in dessa ord i stavelser, och visa vilken stavelse som har tryck och vilken stavelse som är trycksvag.

1. Guula
2. Veäsoe
3. Borret
4. Assteb

4C

Skriv dessa ord och stryk under vokalerna i första och andra stavelsen.

1. Guössie
- 2 Mielhke
3. Borret
4. Buörie

4D

Skriv dessa ord och stryk under stamkonsonanterna.

1. Oute
2. Kaavoe
3. Veäsoe
4. Asstet

4E

Dela in dessa ord i stavelser.

1. Juhkeb
2. Vuöjeb
3. Krista
4. Asstet

4F

Visa med hjälp av pilar första och andra stavelsens vokaler i stavelsetakten. Visa också var initial- och utljudskonsonanterna är.

1. uttnu	2. vuölka
3. boateb	4. njuönie

4G

Nej i förbindelse med leb, leh.

Översätt:

1. Han dricker inte
2. Du äter inte
3. Jag kommer inte
4. Jag är inte ute

4H

Enkla frågor.

Översätt:

1. Hör du?
2. Kommer han?
3. Äter du inte?
4. Är hon inte ute?.....

4I

Användning av personliga pronomen.

Översätt:

1. Jag kommer

2. Du har inte tid

3. Jag hör inte

4J

Ja och nej-svar.

Svara ja och nej.

1. Boata guössie? (ja) (nej)

2. Maitie doetne asst? (ja)..... (nej).....

3. Leh doetne Maria? (ja)..... (nej).....

4. Juhka doetne? (ja)..... (nej).....

4K

Svara ja på dessa frågor:

1 Maijtie doetne jiidje vuöja?vuöjeb.....

2 Maijtie Krista vuöja?

3 Maijtie doetne jirreden boata?

4 Jiidje doetne mennea?

5 Borra doetne outelen vuölka?

6 Briita boata?

7 Leh Krista ollkene?

4L

Svara nej på dessa frågor

1. Majtie doetne faaroenne tjuovoe?
2. Majtie Märke diekie boata?
3. Majtie doetne dallak vuölka?
4. Vuölka Krista?
5. Jirreden doetne vuölka?
6. Leh tea?

4M

Skriv passande frågor till dessa svar:

- 1 Majtie Briita uttnu boata jall boatie?..... Soetne boata/boatie
- 2? Ieb juhk
- 3? Assteb
- 4? Juhka
- 5? Ieb soetne vuölkie
- 6? Ieb guul
- 7? Ieb boatie

4N

Bilda frågor till dessa svar:

- 1 Gie boata..... ? Elina boata
- 2? Leh (kaavoe)
3.? Busse boata
4.? Briita vuöja
5.? Hevun veäsoeb

Vihtede luhkeme 5

5A

Vasstiedit gihtjede:
Svara på frågorna:

1. Mab oassta?

Mielhkeste jall mielhkeb oasstab.

2. Mab juuka?

.....

3. Mab Krista borra?

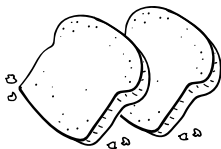
.....

4. Mab Oska juuk?

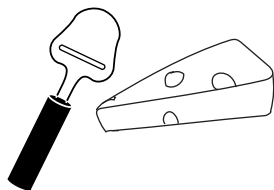
.....

5. Mab siht?

.....

6. Mab borra?

.....

5B

Ackusativ eller elativ (partitativ) och eller nominativ?

Fullfölj meningen och skriv den rätta ordformen.

Det som bilden avser.

1. Märke

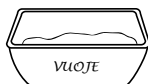
.....mielhkieb oassta.....

2. No juuka jall juuk

.....

3. Leh

.....?

4. Borrie

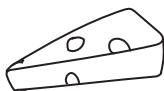
.....!

5. Doetne ieh

.....borra jall borrie?

6. Ieh leh dastie

.....

7. Manne

.....sihteb.

8. Ieh Daanele

.....juuk.

*Ex: Köper man hela korven, eller köper man del av korven, eller möjligen korv?
Hela korven (ackusativ), del av korven (elativ), korv (nominativ).*

5C

Du väntar gäster och skall handla mat. Skriv en lista över de matvaror du tänker köpa.

5D

Fråga varandra om vad ni ska äta eller dricka.

Svara i första omgången nej och därefter ja. Använd t.ex. dessa ord:

A: Borra doetne laipieb? Ieb. Borreb.

B: Borra doetne marrveb? Ieb. Borreb.

5E

Vad dricker han? (mab soetne juhka jall juuk?)

1.soetne kaavoeb juuka.....

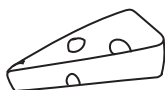
2.....

5F

Vad äter hon? (mab soetne borra?)

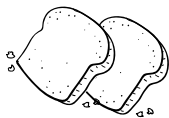
1.....

2.....

5G

Vad köper han? (mab soetne oassta?)

1.....

2.....

5H

Vad gör hon? (Mab soetne dahka?)

1.....

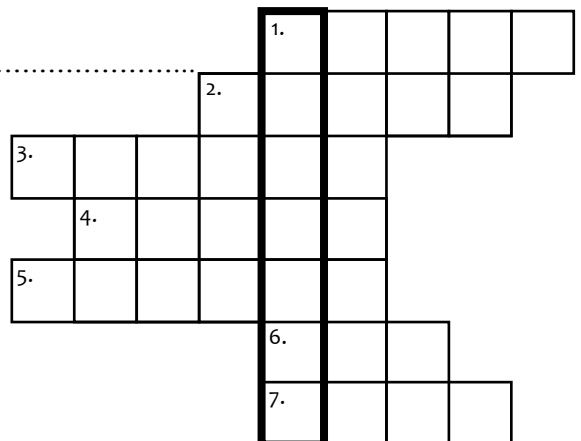

2.....

5I

Vad önskar Sikka? (mab Sikka siht?) Lös korsordet!

1. Maria biileb
2. gaktse, uktse
3. Oska juuka
4. tjiitje, gaktse
5. guhte, tjiitje
6. Maria juuka
7. gullme, guokte

Guhtede luhkeme 6

6A

Vad är essiv/ inessiv av:

1. (i) Buurie
2. (vid) Liiksiie
3. (på) Njuönie
4. (hos, tillsammans med) Krista

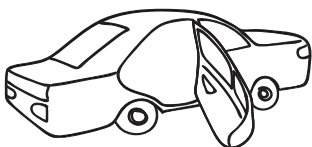
6B

Var är dessa personer?

1. Leh Oska buurienne/esne?

Ieh leh, soetne biilenne/esne leh

2. Leh Maria biilenne/esne?

.....

ICA

3. Leh Märke oasiesiienne/esne?

.....

4. Leh Krista stoapoenne/esne?

.....

6C**Skriv det ord som saknas:**

1. Gusnie.....leh.....ietnie?
2. Ietnie leh (oasiesiie)
3.soetne (dusnie) deppene dahka?
4. (soetne) mielhke.....
5. No Oska.....doetne borra?
6. (manne) laipieb.....
7. Maitie doetne mielhke aj.....? (juhket)
8.(Besvara frågan som framställs i punkt 7, dels med ja, dels med nej)

6D**Bilda frågor till dessa svar:**

1.gusnie doetne orroe.....? (manne) orroe Suörrkiesuennen siitenne/esne.
2.? Krista leh buurienne.
3.? Soetne leh skuulenne (Daanel)
4.? Ieb leh (goatienne/esne)
5.? Soetne leh ollkene (Krista)
6.? Helena leh goatienne/esne)

6E

Om ni är flera så kan ni öva genom att gissa på ortnamn, en tänker på en ort och en annan gissar, t.ex:

Maitie doetne Uppmien staarenne/esne orroe?

Ieb

No gusse die orroe? Maitie doetne Krahpoekenne/esne orroe?

Samiska / lapska landskapsbeteckningar

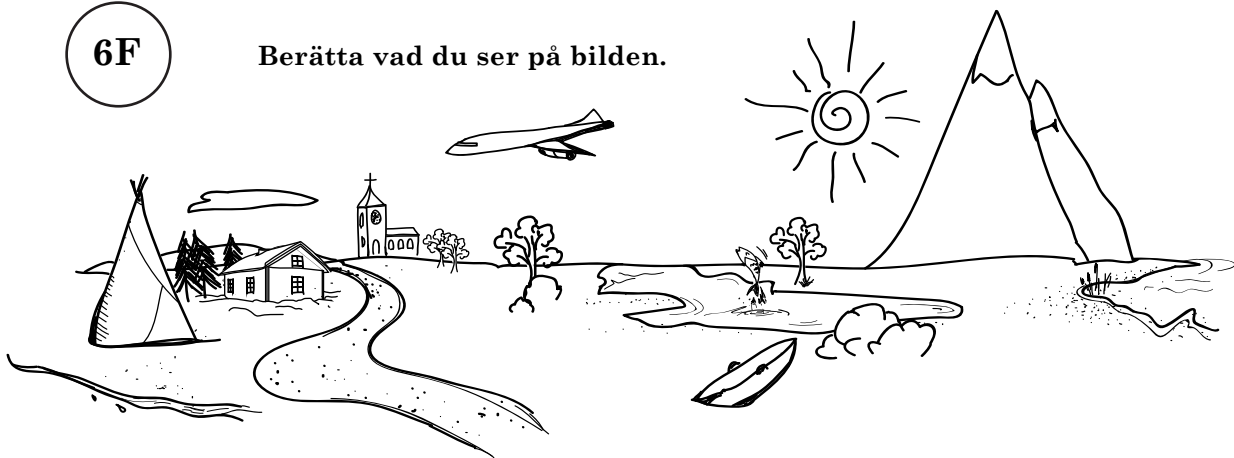
Lapska beteckningar för landskap och natur är omfattande och detaljerade. Ortnamnen säger mycket om vilken slags plats det är. När en samisktalande t.ex. hör ordet bakktie, så vet han/hon att det är en brant klippa. Nämns ordet skairie, så vet man att det är, ett näs där två åar, älvar eller bäckar möts.

Många ortnamn har samma ord som sista led. Exempel på sådana landskapsbeteckningar är:

gattie	strand	njuona	näs
guijhke	fors	soole	ö, holme
jaurie	sjö	vakkie	slätt, ibland glest bevuxen
jiehkje	myr, mosse	vaarie	fjäll
juhke	bäck	vuömie	skog
luokte	vik	vuone	stor vik el. fjord

6F

Berätta vad du ser på bilden.

Exempel:

Goavvienne/esne manne njuoneb, loutegoatieb vuöjneb. På bilden ser jag ett näs, en tältkåta.....

ballka
biejvie
busse
buutse
gattie
geäjnoe
girhku
guose
guölie
haaleme/haaledahke
havve
jaurie
juhke
loutegoatie
luokte
luopte
njuona
stoapoe
gaise
tsahte
tsihtsel
vintse
skoute

gångväg, stig
sol
buss
ren
strand
väg
kyrka
gran
fisk
flygplan
hav, stor sjö
sjö
bäck
tältkåta
vik
avsats
näs
gård, hus
bergspets
udde
småfågel
båt
udd, udde

Tjiitjede luhkeme 7

7A

Genetiv av jämnstaviga substantiv

Översätt:

1. Marias brev:.....
2. Antas hund:.....
3. Daaneles mor:.....
4. Lärarens son:.....

7B

Verb med tre stavelser.

Bilda satser med verben vuösietit och huolojit i första, andra och tredje person: (ental)

vuösietit

- 1
- 2
- 3

huolojit

- 1
- 2
- 3

7C

Negeringsform och imperativ av verb med tre stavelser

Översätt:

1. Jag visar inte:.....
2. Jag talar inte samiska:.....

7D

Vem är ägare:

1. Gien oasiesiie leh dahte? (Kaarle)

.....

2. Gien biile leh dahte? (Maria)

.....

3. Gien stoahpoe leh dahte? (Kaarle)

.....

4. Gien bienge leh dahte? (Krista)

.....

5. Gien laipie leh dahte? (ietnie)

.....

6. Gien filma leh dahte? (Kaarle)

.....

7. Gien baarnie leh soetne? (Maria)

.....

7E

Om ni är flera kan ni fråga varandra om vem som är ägaren:

Använd detta mönster:

A: Gien biile leh dahte? Dahte leh Kaarlean biile.

B: Gien buurie leh dahte? Dahte leh.....buurie.

C: Gien.....?

Fortsätt tills alla har fått en fråga och svarat.

Här är en sägen upptecknad av Torkel Tomasson i boken: "Några sägner, seder och bruk", sidan 42. Uppgiftlämnaren var klockaren i Fattmomakke Olof Jonsson.

Neita ja parne fahkaika[n] karves kâtasne, ja tenne kâtasne li viesoman kautan kaika karves. Te Jupmel pahkati kâkte fâhrtan tijvasin kalkikan tårpet. Ållahk kalkikan kaik muörroh, stuörapap ja unnapap, tjöhket ja nau tjähkane aratan kaltajes (ajakas) kuöttet. Man kâhkes ajke lidji tan mangan vasam kâ fahkaia[n] aratan. Te vuöratakan krieve (ällo) luövasne kaltajamattakasne ja pielluoks-rånjo viettakasne. Te tit neita ja parne åttjåika[n] täb ällob. Sarnen vuöke "jiehtie-jiehta": Te nau tit juhtaje sami sjatti."

Här är sagan skriven på den lapska, som talats/talas inom Umeälvens dalgång med utbredning mot söder och norr.

Niejte jah baarnie kohttsoeigan gaarvies goatiesne, jah dasnie goatiesne lih veäsoen gaavtan gaihke gaarvies. Die Juppmele pahkatih guktie fierhtennie dahkennie galkeigan duorbedh.

Oolek gaavtan gaihk moaroe, stuorebeb jah unnebeb, tjööhket jah naav tjoahkan aareden galltejesse guöttet. Man guhkies aikie ligan dann mingjeln vaasemme guh kohttsoeigan aareden. Die aihtseigan eäloe liekkesne galltejemat-tesne jah beällokeroksoe viettekesne. Die denn niejte jah baarnie otjoeigan debb eäloeb. Supstesten vuöke "jiehta jiehtie". Die naav denn juhtejehtie sjattemme.

Flickan och pojken de två vaknade färdig kåta i, och den kåtan i var för boende helt färdig. Då Gud lärde hur varje tillsammans sak tillsammans de två skall använda.

Ständigt för alla benknotor, större och mindre samla och så ihop på morgonen kallkälla till bära. Hur lång tid därefter, när de två hade vaknat morgonen på. Då varseblev en renhjörd vilande kallkällan vid och en skällrenoxe bunden vid. Då denna flicka och pojke de två fick denna hjörd. Berättelsens sätt säger sagan-de. Då så dessa flyttare har blivit.

aareden	<i>på morgonen</i>	mingjeln	<i>därefter</i>
aihtseigan	<i>varseblev de två</i>	moaroe	<i>benknotor</i>
beällokeroaksoe	<i>skällrenoxe</i>	oolek	<i>ständigt</i>
dahkennie	<i>göra tillsammans, med</i>	pahkatih	<i>lärde ut</i>
duorbedh	<i>använda</i>	sjattemme	<i>har blivit</i>
eäloe	<i>renhjord</i>	sjattemme leh	<i>har blivit</i>
fierhtennie	<i>varje sak tillsammans, med</i>	stuorebeb	<i>större (ackusativ)</i>
gaarvies	<i>färdig</i>	tjoahkan	<i>samman, ihop</i>
gaavtan	<i>för...skull, p g a. anledning, med anledning av</i>	tjööket	<i>samla</i>
galkeigan	<i>skulle de två</i>	unnebeb	<i>mindre</i>
galltejemattegesne	<i>kalkällranden vid</i>	vaasemme	<i>passerat,</i>
galltejesse	<i>till kalkällan</i>	vaasemme leh,	<i>har passerat</i>
goatiesne	<i>i kåtan</i>	veäsoen gaavtan	<i>för ... skull, med anledning av</i>
guöttet	<i>bära</i>	viettekesne	<i>bunden i band av flätade rötter</i>
juhtejeh	<i>flyttanre</i>	vuökie	<i>vis, sätt</i>
kohttsoeigan	<i>de två vaknade</i>		
liekkesne	<i>i vila</i>		

Gaktsede luhkeme 8

8A

Verbet “att ha” i samiska

Översätt dessa satser, som i svenska språket motsvaras av, att ha (ägende).

1. Maria har en päls.

.....

2. Krista har en dotter

.....

3. Han har en ryggsäck

.....

4. Läraren har ett brev

.....

5. Har du bröd?

.....

6. Jag har ingen kastrull/gryta

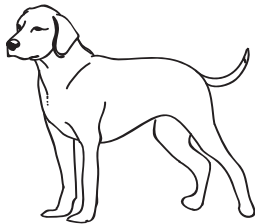
.....

7. Vem har bil?

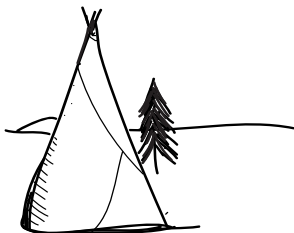
.....

8B

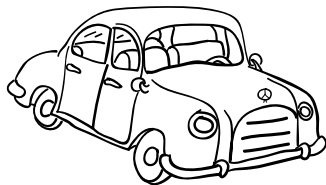
Vem har vad? Skriv som i exemplet:

1.....Ristinenne leh bienge.....

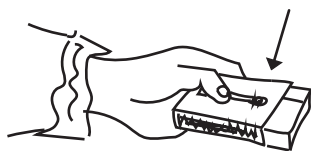
2.....

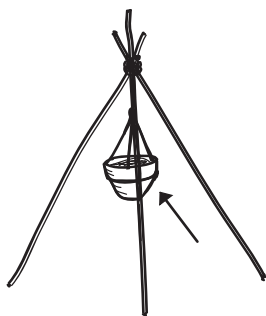
3.....

4.....

5.....

6.....

8C

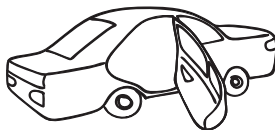
Vad säger personerna till höger? Orden till vänster ger vägledning.
Skriv på samma sätt som i exemplet.

1. Ietnie, kaavoe

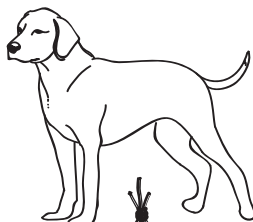
Vaj die ietnienne leh kaavoe

2. Anta, biile

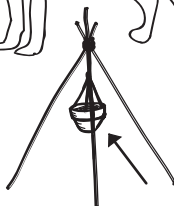
.....

3. Ahttje, bienge

.....

4. Ahttje, giebnie

.....

5. Märke, stoahpoe

.....

8D

Om ni är flera kan ni fråga varandra om vem som har bil, gård, dotter o.s.v.
Fråga och svara efter följande mönster

A: Giesne leh biile?

B: Muesne leh biile. Giesne leh stoahpoe?

C: Muesne leh stoahpoe. Giesne leh ?

D: Muesne leh ?

8E

Ni kan variera frågerundan genom att fråga på detta sätt:

- A: Leh duesne jall dunje biile?
 B: Leh, muesne leh biile. Leh duesne stoahpoe?
 C: Leh, muesne leh stoahpoe. Leh duesne?
 D: Leh

8F

Man kan också svara negativt, t.ex. så här:

- A: Leh duesne/nne biile?
 B: Ieh leh. Muesne/enne ieh biile. Leh duesne/nne stoahpoe?
 C: Ieh, muesne/nne ieh stoahpoe. Leh duesne/nne.....?
 D: Ieh

Detta kan ni fråga om:

biile
 baarnie
 laipie

goatie
 vuosse
 mielke

niejte
 filme
 beärrkoe

bienge
 kaavoe
 ahkuve

8G

Fyll i med ordet i rätt form

1. Mue vuosse leh.....goatienne..... (hemma/i huset)
2. Mieh jall guktie leh duenamme? (fars/mors)
3. Leh duesne/enne? (bil/päls)
4. Orroeb (i Derrna/Kraahpoeke)
5. Leh ahttje? (ute/i tältkåtan)
6. Oassta! (bröd/ost/korv)
7. Gusnie leh due.....? (hustru/son/dotter)
8. Mieh leh duesne? (i säcken)

Uktsede luhkeme 9

9A

"för att ..."

Bilda följande jämnstaviga verb med "för att" :

1. Juhketjuhketjit.....
2. Borret
3. Boatet
4. Vuölket

9B

"för att ..."

Bilda följande trestaviga verb med "för att":

1. Oahpanit (lära sig)
2. Vuossjedit (koka något)

9C

Bilda illativ och/eller dativ

1. Ahkaahkan.....
2. Etnie
3. Per
4. Biile
5. Goatie
6. Krista
7. Aasie
8. Skiellet
9. Urrestaare

9D

Svara med:

Mahteb/ieb mahtie - Ja (det kan jag)/Nej (det kan jag inte). Pröva sedan med mer fullständiga former av typen. Manne juojket mahteb /ieb manne juojket mahta.

1. Mahta doetne juojket?

.....

2. Mahta doetne tjuöjket?

.....

3. Etje doetne borret?

.....

4. Boata doetne diehkie jall diehk?

.....

5. Galka doetne makkset?

.....

6. Siht doetne mielkeb?

.....

7. Mahta doetne biileb vuöjet?

.....

9E

Skriv vad personerna på bilderna kan eller inte kan:

1.

Aantalattien gieie huola. (huolot)

2.

Kaarle (huolot)

3.

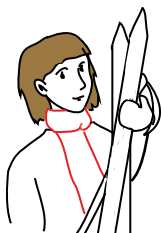
Krista (juojket)

4.

Sikka (vuöjet)

5.

Märke (tjuöjket)

9F

Sätt in rätt form av mahtet:

Soetne tjuöjket.

Larsa ieh tjuöjket.

..... doetne tjaalet?

Manne gujt vuöjet.

9G

Öva nu genom att använda de kasus, som hittills tagits upp.
Använd ortnamnen nedanför till hjälp, t.ex. så här.

Vistekesne orroeb. Galkeb Derrnaesse. Suörrkiesuenne leh Sapmienne, osv.

Vueltjere	Derrna	Maleke	Uppmie
Gähjka	Visteke	Skillet	Aarevejaiurie
Kraapoeke	Geutse	Sjelltie, Silte	Liikssuenne (Liksjuo)
Suörrkiesuenne			

9H

Gör frågor och svar:

1. Giesse leh dahte kaavoe?
Giesse doetne vattsä?

ahttje dahte leh ahttjan.
ahttjesse/eje manne
vattseb

2.

Ietnie

3.

Maria

4.

Krista

5.

Gusta

6.

Elle

9I

Alla som lär sig språk, får ibland användning av följande frågor:

1. Vad heter ...vatten... på samiska? Mieh leh ...klocka... Saamien gielesne?
2. Vad heter ...ost... på samiska? Mieh leh ...vuoje...lattien gielesne?
3. Vad är detta, på samiska? Mieh leh dahte, saamien gielesne?

Om ni är flera kan ni fråga varandra om samiska och svenska ord på detta sätt.

Luhkede luhkeme 10

10A

Varifrån kommer breven?

1. Uppmie (Elina)Elinan girja boata Uppmieste...
2. Derrnasiite (Maria)
3. Kraapoeke (Krista)
4. Vuöltjere (Märke)
5. Lusspie (Daanele)

10B

Vilken sträcka skall bussen köra?

1. Suörrkiesuenne - Geutse Dahte busse juhta
<-----> Suörrkiesuenneste Geutseje.....
-
2. Uppmie - Derrna Dahte
<----->
3. Vueltjere - Visteke Goappoe.....
<----->
4. Jeänoejukke - Derrna Dahte.....
<----->
5. Liiksiie - Skälltie Dahte.....
<----->

10C

Fyll i med passande ord i rätt form:

1. Ahka

Gierhkenjuönesse..... vuölka

2. Soetne (sitter)

..... tjahkesje

3. Soetne

..... boata (ut från)

4. Inga leh

.....

5. Suesne leh

.....

6.

..... leh girja jah paake

7.

..... leh gaptie?

8. Mieh leh

..... ?

9. Sikka

..... vattsä

ICA

10.

..... vuöjeb jah vuosstab oasstetjit.

11. Soetne boata

.....

12. Duöppene leh Aanna.

Soetneboata

10D

Här ser du några bilder. Skriv en kort bildtext till varje bild. Märk att det alltid är två personer på bilderna.

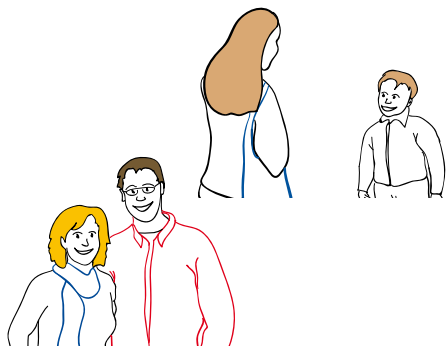
1.....Briita jah Niila.....

.....Uppmieje minneden.....

2.

.....

3.

.....

4.

.....

5.

.....

6.

.....

7.

.....

10E

Tänk dig att du tillsammans med en vän skall fara på en resa. Använd ortnamnen på s. 20 och s. 39 och skriv upp resplanen t.ex. så här:

Maanoedahken vuolkien Lusspieste Uppmieje. Uppmienne/esne jiijedovien
(övernattar vi två).

Diisdahke vuolkien

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

10F

Låt personerna på bilderna säga vad de gör.

1. Monnoe lien loutegoatiesne/enne

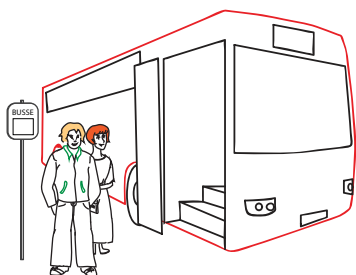
2.

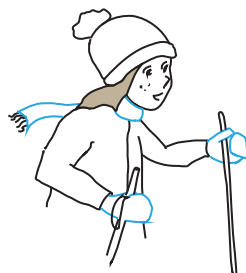
3.

4.

5.

6.

10G

Om ni är flera kan ni prova att vara tolkar. En säger något på samiska som den andra tolkar till svenska.

T.ex.

A:	Manne boateb Raanen Mahkeste	B:	Jag är från Mo i Rana
A:	Manne boateb Urrestaareste	B:	Jag är från Örnsködsvik
A:		B:	
A:		B:	
A:		B:	
A:		B:	
A:		B:	
A:		B:	

10H

**I föregående uppgift tolkade vi från samiska till svenska.
Nu provar vi att tolka från svenska till samiska. T.ex.**

A:	Jag heter Daniel.....	B:	Mue namme leh Daanele..
A:		B:	
A:		B:	
A:		B:	
A:		B:	
A:		B:	
A:		B:	
A:		B:	
A:		B:	

Luhkevuosts luhkeme 11

11A

Komitativ har i ental ändelsen ennie och i flertal ändelsen ihennie.

Översätt:

1. Jag talar med Per ikväll.

.....

2. Han har med sig tältkåtan.

.....

3. Han dricker kaffe med mjölk.

.....

4. Jag och min far reser till Luspen.

.....

5. Jag och Daanel skall dricka kaffe klockan fem.

.....

6. Flickan kör dit med bil.

.....

7. Hon (har för avsikt att tala) talar med Krista.

.....

8. Niila skall köpa korv med bröd.

.....

11B

Postposition och preposition

Översätt:

1. Över sjön:

.....

2. Före söndag:

.....

11C

Klockslag

Översätt:

1. Mötet är klockan halvsex på torsdag.

.....

2. Vi två far till skolan klockan åtta.

.....

3. Flyget går kvart i tolv.

.....

4. Bussen kommer till Umeå kvart över fyra.

.....

5. Niila kommer till arbetet klockan fem över sju.

.....

6. Jag skall dit tjugo i nio.

.....

7. Ring mig fem i tio.

.....

8. Vi äter klockan tjugo över fem.

.....

9. Jag skall ut och arbeta vid elvatiden.

.....

11D

Gillenne leh? Skriv med bokstäver:

1. 09.15luhkevihte minutah uktsen mingelen.....

2. 10.05

3. 11.20

4. 12.25

5. 13.30

6. 14.35

7. 17.45

8. 22.00

9. 01.15

11E

Gillenne leh? Skriv klockslag med siffrorna (0-24).

1. Kloahka leh bielien uktsen.....08.30 / 20.30.....
2. Kloahka leh luhke.
3. Kloahka leh vihte minutah akten mingelen.
4. Kloahka leh guokteluhke minutah gaktSEN outelen.....
5. Kloahka leh bieliE gullmen.
6. Kloahka leh vihteluhke minutah nilljen mingelen.
7. Kloahka leh luhke minutah luhkeakten mingelen.

11F

Skriv rätt veckodag:

1. uttnu leh maanodahke, jirreden leh.....diisdahke.....
2. jirreden leh ailege, uttnu leh
3. Jirreden lehuttnu leh gasskevohkoe.
4. Ajja jirreden vuölka, beärrjadahken. Dann biejevien leh
5. Manne jirreden vuölkeb,Dann biejevien leh duorsdahke.
6. Dannbien leh ailege. Sikka jirredenboata.

11G

Om ni är flera kan ni fråga varandra om resplaner som ni har.

T.ex.

A: Goap etje (doetne) vuölket?

B: Galkeb Liiksiiesse/eje.

A: Gusse vuölka? (Goassie jah gusse vuölka?)

B: Vuölkeb duorsdahke bussenne Siltesse/eje.

A: Gille leh busse menna?

B: Busse vuölka tjiitje.

A: Iehkeden ?

B: No iehkeden.

11H

Anta berättar:

Manne leb dallie Liiksiienne.

Pietar leh aj dasnie.

Duorsdahke Lusspieje/esse vuölkien.

Lusspieste ailegen vuölkien.

Dappede moj galkien Derrnaeje minnet.

Moj orroien saamien laahkoesne.

Duöppelen leh buörie orrot.

Gör frågor t.ex. så här:

Gusnie leh Pietar?

Gusse galkeigan Uppmiesse minnet?

Luhkemuppie luhkeme 12

12A

Nominativ flertal av substantiv

Vad är nominativ flertal av:

1. Giebnie:

2. Niejte:

3. Ahka:

4. Beäpmoe:

12B

Ackusativ flertal av substantiv

Vad är ackusativ av:

1. Guössie:

2. Kaavoe:

3. Niejte:

4. Laipie:

12C

Användning av elativ

Vad heter:

1. Två liter vatten

2. Sex paket te

3. Fem kilo kött

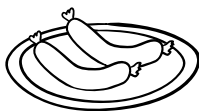
12D

Skriv passande svar:

1. Mab oassta?

.....Oasstab gullme laipiede.....

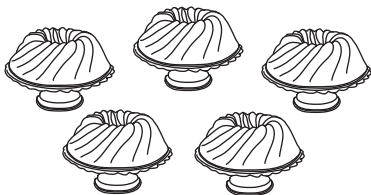
2. (Man) gellie marrveh borra?

.....

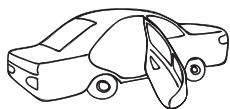
3. (Man) gellie guössie boata?

.....

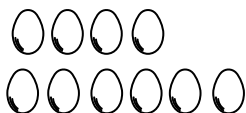
4. (Man) gellie suhkerelaipieh Mariaenne lie?

.....

5. (Man) gellie biileh Kristaenne lie

.....

6. Mab Maria tjuovere oassta?

.....

1. Leh duesne....filme.... vuossene?

2. Leh, muesne gullme..... lie

3.duesne muotta?(ja)

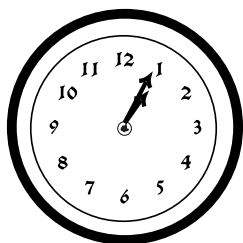
4. Manne viettjeb daab.....

5. Buokte guokte.....

6. duesne

7. Ieb manne darrpese.....

8. Man diehre?

9. Oasienne lie galle

10. Gillenne Briita jah Krista boatiegan?

11. Sotnoe boatiegan iehkeden

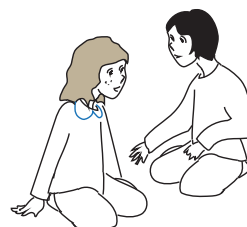
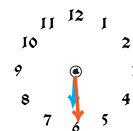
12. Siri leh aj faaron vintsenne boatei

13. Dairie man galle guössie?

14. Ieb dairie. Mahtason guokteluhke.

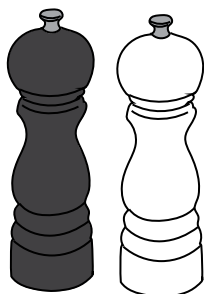
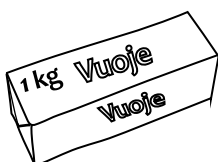
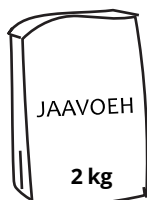
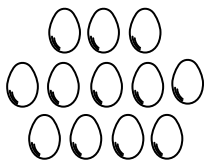
15.Niilanaj?

16.

12F

Maria skall baka. Vad behöver hon?

1.luhkeguokte monnieh.....

2.

3.

4.

5.

6.

12G

Det kan vara roligt att träna på verbböjning! Om ni är flera kan en börja med att säga en mening i ental, med ordet orret eller boata, t.ex.

A Maana boata.

Nästa person säger samma mening i flertal, och säger sedan en ny mening i ental, t.ex.

B Maanah boatei
 Marrveh vuossenne leh

På så sätt fortsätter ni tills alla har varit med. Se till att inte använda samma ord två gånger.

12H

Skriv en lista över det du skall köpa i butiken, t.ex.

gullme laipieh

guokte litereh mielkeste

.....

Svar till övningarna

1 Vuosts luhkeme

1A, 1B *Se övningsuppgifterna*

1C

1. Manne leb Märke.
2. Manne leb Krista.
3. Manne leb Sikka.

1D

1. Buõrie biejevie.
Buõrest.
2. Veäsoe buõrest gujt engie.
Gaunen jall guulen.

1E *Se övningsuppgiften*

1F

1. *Se övningsuppgiften*
2. Dellie biile boata.
Veäsoe buõrest.
3. Dellie Daanele boata.
Buõrie biejevie.
4. Dellie Sikka boata.
Buerest.

2 Muppie luhkeme

2A, 2B, 2C *Se övningsuppgifterna*

2D

1. Buõrie biejevie. Manne **leb** Niila.
2. Buõrest. Mue namme **leh** Sikka.
3. Gie **leh** doetne?
4. Manne **leb** Sikka.
5. De alt doetne **leh** Sikka.
6. Dasnie **leh** mue galleke Krista.
7. Dahte **leh** Daanele.

2E

1. Buõrie biejevie Aanna.
Buõrest.
2. Guktie veäsoe?
Hevonbu veäsoeb.
3. Buõrie biejevie Märke.
Buõrest.

Busse boata.

Gauvnen.

2F

1. Gie leh doetne? Manne leb Sanna.
2. Gie leh soetne?
3. Gie leh soetne?
4. Guktie veäsoe?
5. Gie boata?

2G

1. tjiitje, guhte, guhte, akte, uktse,
nillje, gullme, vihte
2. tjiitje, vihte, tjiitje, tjiitje, nillje, nillje
nolla, nolla
3. uktse, nillje, gaktse, akte, nillje,
vihte, vihte, uktse
4. gaktse, akte, nolla, nolla, gullme,
gullme, nolla, nolla

2H *Se övningsuppgiften*

2I

1. guokte
2. uktse
3. akte
4. uktse
5. noll
6. guokte
7. tjiitje
8. gaktse

3 Gullmede luhkeme

3A

1. boa-tet
2. or-ret
3. guu-let
4. vatt-set
5. vuõ-jet
6. veä-sot

3B, 3C *Se övningsuppgifterna*

3D

1. Gie die duppene **boata**?
2. Sikka **boata**.
3. Soetne **vuōja**.
4. Doetne **vuōja**.
5. No, (Manne) **vuōjeb**.
6. Guktie **veäsoe**?
7. **Veäsoeb**.
8. Gusse **leh** Märke?
9. Märke **leh** ollkenne.
10. Duhkoe **vuölkeb**.

3E *Valens visa, se övningsuppgiften*

3F

1. Buōrek.
2. Hevonbu veäsoeb.
3. Aanna hevon veäsoeb.
4. Niila boata.
5. Veäsoe buōrest.

3G

1. Gie die boata?
2. Guktie dotne veäsoe?
3. Gusse jall gusnie baajkestoahpoe?
4. Gie dohkoe vuōja?
5. Guktie veäsoe?
6. Guktie soetne veäsoe?

4 Nilljede luhkeme

Stavelser och stavelsetakter

4A

1. ass-
2. gull-
3. guös-
4. vuöl-

4B

1. guu-la
2. veä-soe
3. borrh-et
4. ass-tet

4C

1. guössie

2. mielhke
3. borret
4. buōrie

4D

1. oute
2. kaavoe
3. veäsoe
4. asstet

4E

1. juhk-eb
2. vuøj-eb
3. Kris-ta
4. Asst-et

4F

1. **uttnu**
1:a vok. 2:a vok.
2. **vuölka**
initial-kons. 1:a vok. 2:a vok.
3. **boateb**
initial-kons. 1:a vok. 2:a vok. utljuds-kons.
4. **njuönie**
initial-kons. 1:a vok. 2:a vok.

4G

Nej i förbindelse med leb, leh

1. Soetne ieh juhka, jall juhk.
2. Doetne ieh borra.
3. Manne ieb boata.
4. Manne ieb leh ollkenne.

4H

Enkla frågor

1. Guul doetne?
2. Boata soetne?
3. Borra doetne ieh?
4. Leh soetne ieh ollkenne?

4I Användning av personliga pronomen

1. Manne boateb.
2. Doetne ieh asst.
3. Ieb manne guul.

4J Ja- och nej- svar

1.	boatie	ieh boatie
2.	assteb	ieb assta
3.	leb	ieb leh
4.	juhkeb	ieb jall juhk

4K

1. vuøjeb
2. vuøjie
3. boateb
4. minneb
5. borreb
6. boata
7. leh

4L

1. ieb tjuovoe
2. ieh boatie
3. ieb dallak vuölkie
4. ieh vuölkie
5. ieb vuölkie
6. ieh

4M

1. Majtie Briita uttnu boata jall boatie?
2. Juhket doetne? (trestavigt verb, av juhkedit; att dricka något)
3. Asst doetne?
4. Ieh soetne jall juhk?
5. Maitie soetne vuölkie?
6. Guul doetne?
7. Doetne boata jall boatie?

4N

1. Gie boata?
2. Leh kaavoe?
3. Boatie busse?
4. Gie vuöja?
5. Guktie doetne veäsoe?

5 Vihtede luhkeme

5A

1. Mielhkeb (mielhkeste) oassteb.
2. Kavoeb juhkeb.
3. Krista marrveb borra.
4. Oska teeb juhka.
5. Lajpieb sihteb.
6. Vuossta borreb.

5B

1. Märke mielhkeb oassta (jall mielheste)
2. No, juuk kaavoeb!
3. Leh vuoje?
4. Borrie marrveb!
5. Doetne ieh lajpieb borrie?
6. Ieh leh dastie vuossta.
7. Manne teeb sihteb.
8. Ieh Daanele kaavoeb (kaavoeste) juuk.

5C, 5D *Se övningsuppgifterna*

5E

1. Soetne kaavoeb juhka.
2. Soetne teeb juhka.

5F

1. Soetne marrveb borra.
2. Soetne vosstab borra.

5G

1. Soetne lajpieb oassta.
2. Soetne marrveste oassta.

5H

1. Soetne mielhkeb juhka.
2. Soetne biileb vuöja.

5I

1. vuöja
2. luhke
3. kaavoe
4. uktse

5. gaktse
6. tee
7. akte

Svar: vuossta.

6 Guhtede luhkeme

Essiv/Inessiv

6A

1. Buuricesne /enne
2. Liiksiiesne /enne
3. Njuöniesne /enne
4. Kristaesne /enne

6B

1. Ieh leh, soetne biilenne/esne leh.
2. Ieh leh, soetne leh oasiesiienne/esne.
3. Ieh leh, soetne leh stoahpoenne/esne.
4. Ieh leh, soetne leh posteenne/esne.

6C

1. Gusnie leh ietnie?
2. Ietnie leh oasiesiienne/esne.
3. Maitie soetne deppene dahka/derrjoe?
4. (Soetne) mielhkeb oassta.
5. No Oska, maitie doetne borra?
6. (Manne) laipieb borreb.
7. Maitie doetne mielhkeb aj juhka?
8. Juhkeb/ieb juhk.

6D

1. Gusnie doetne orroe?
2. Gusnie leh Krista?
3. Gusnie leh Daanel?
4. Leh doetne goatiesne?
5. Gusnie leh Krista?
6. Gusnie leh Helena?

6E, 6F *Se övningsuppgifterna*

7 Tjiitjede luhkeme

7A Genetiv av jämnstaviga substantiv

1. Marian girja
2. Antan bienge
3. Daanelen ietnie
4. pahkadean ellkie

7B Verb med tre stavelser vuösietit

1. p. vuösieteb
2. p. vuösiete
3. p. vuöstiete

huolotit

1. p. huoloeteb
2. p. huoloete
3. p. huoloete

7C Negeringsform och imperativ av verb med tre stavelser

1. Ieb vuösiet
2. Ieb saamien giele huoloet

7D Vem är ägare

1. Duöte leh Kaarlen oasiesiie.
2. Duöte leh Marian biile.
3. Duöte leh Kristan stoahpoe.
4. Dahte leh Kristan bienge.
5. Dahte leh itnien laipie.
6. Duöte leh Kaarlen filma.
7. Soetne leh Marian baarne.

7E, 7F *Se övningsuppgifterna*

8 Gaktsede luhkeme

8A

1. Mariaenne leh muodda.
2. Kristaenne leh niejte.
3. Suesne (jall soetnesne) leh vuosse.
4. Pahkaenne leh girja.
5. Leh dunje (jall doetnesne) laipie?
6. Ieh leh musne (jall mannesne) naan giebnie.
7. Giesne leh biile?

8B

1. Ristienne leh bienge.
2. Kristaenne leh loutegoatie.
3. Antaenne leh biile.
4. Sikkaenne leh stoahpoe.
5. Kristaenne leh stihkadose.
6. Musne leh giebnie.

8C

1. Vaj die, ietnienne leh kaavoe.
2. Vaj die, Antaenne leh biile.
3. Vaj die, ahttjenne leh bienge.
4. Vaj die, ahttjenne leh giebjie.
5. Vaj die, Märkenne leh stoahpoe.

8D, 8E, 8F *Se övningsuppgifterna***8G**

1. Mue vuosse leh **stoahpoenne/esne**.
2. Mieh jall guktie leh due **ahttjen/ietnien** namme?
3. Leh duesne/enne **biile/muotta**?
4. Orroeb **Derrnaesne, Kraahpoekesne**.
5. Leh ahttje **ollkenne, loutegatiesne**?
6. Oassta **laipieb, vuöstab, marrve**.
7. Guktie leh due **gomma, ällkie, niejte**?
8. Mieh leh dusne **vuossenne/esne**?

9 Uksede luhkeme**9A** “föör att...”

1. juhketjit
2. borretjit
3. boatetjit
4. vuölketjit

9B “föör att”

1. oahpanittjit
2. vuossjedittjit

9C **Illativ och/eller dativ**

1. ahkan
2. ietnen
3. Peran
4. biillesse/eje

5. goatiesse/eje
6. Kristan
7. aasiesse/eje
8. Skielleesse/eje
9. Urrestaasessse/eje

9D

1. Mahteb. Manne ieb juojket mahtie.
2. Mahteb. Manne ieb tjuöjket mahtie.
3. Etjeb. Manne ieb borret etjie.
4. Boateb. Manne ieb boatie.
5. Galkeb. Manne ieb makksie galka.
6. Sihteb. Manne ieb mielkeb siht.
7. Mahteb. Manne ieb biileb vuöja.

9E

1. Aanta lattien giela huola.
2. Kaarle ihe saamien giela huola.
3. Krista vuöllieh juojket mahtie.
4. Sikka ieb biile vuöja.
5. Märke tjuöjket mahta.

9F

1. mahta
2. mahtie
3. mahta
4. mahteb

9G *Se övningsuppgifterna***9H**

1. Giesse leh dahte kaavoe?
Dahte leh ahttjan.
2. Giesse leh dahte marrvieb?
Dahte leh ietnian.
3. Giesse leh dahte tee?
Dahte leh Marian.
4. Giesse leh dahte laipieb?
Dahte leh Kristan.
5. Giesse leh dahte vuossta?
Dahte leh Gustan.
6. Giesse leh dahte biile?
Dahte leh Ellan

9I

1. tjaatje
2. vuossta
3. *Se övningsuppgiften*

10 Luhkede luhkeme**10A**

1. Elinan girja boata Uppmieste.
2. Marian girja boata Derrnasiteste.
3. Kristan girja boata Kraapokeste.
4. Märken girja boata Vuöltjereste.
5. Daanelen girja boata Lusspieste.

10B

1. Dahte bussa juhta/menna
Suörrkiesuenneste → Geutseje/esse.
2. Duhte bussa juhta/menna
Uppmieste → Derrnaeje/esse.
3. Goappoe bussa juhta/menna
Vuöltjereste → Visstekeje/esse.
4. Dahte bussa juhta/menna
Jeänoejukkeste → Derrnaeje/esse
5. Dahte bussa juhta/menna
Liiksieste → Skielleteje/esse.

10C

1. Ahka Gierhkenjuönesse vuölka.
2. Soetne biilesne tjahkesje.
3. Soetne posteste boata.
4. Inga leh buurienne.
5. Suesne leh vuosse.
6. Vuossenne/esne leh girja jah paake.
7. Kaarlen buurienne/esne leh gaptie.
8. Mieh leh paakenne/esne?
9. Sikka kaavoestoapoesse vattsä.
10. ICA-esne vuöjeb jah vuosstab
oasstetjit.
11. Soetne boata Geutseste.
12. Duöppene leh Aanna. Soetne
Krapokeste boata.

10D, 10E *Se övningsuppgifterna***10F**

1. Monnoe lien luotegoatiesne/enne.
2. Monnoe tjahkesjeien biileenne.
3. Siie kaavoe juuhkeie.
4. Manne oassteb.
5. Monnoe bussennie faaroen.
6. Manne tjuojkeb.

10G, 10H *Se övningsuppgifterna***11 Luhkede luhkeme****11A Komitativ**

1. Manne Pierennie dann iehkeden
huoloeb.
2. Suennie luotogoatie leh meatan.
3. Soetne kaavoeb mielkenne juhka.
4. Monnoe ahttjennie Luspiesse vuolka.
5. Monnoe jah Daanelennie galken/ien
kaavoe juhket kloahka vihten.
6. Niejte biilennie duhkoe vuoja.
7. Sotnoe Kristiaennie suptsete.
8. Niila gallke oastet marrve
laibiennia.

11B Postposition och preposition

1. jaurien rassta
2. outelen ailegen

11C Klockslag

1. Tjoahkoe/tjoangkoe, tjohkanemie leh
bielie guhte, duorsdahken.
2. Monnoe/Moj skuulesse kloahka
gaktsien vuölken.
3. Haaledea luhkevihte minutahh
luhkeguokten mingelen haala.
4. Busse Uppmiesse boata luhkvihte
minutah nilljen mingelen.
5. Niila barrkoesse boata vihten
minutah tjiitjen mingelen.
6. Manne etjeb duhka gookteluhke
minutahh uktsen outelen.
7. Rinki muönjan vihte minutah luhken
outelen!
8. Miie borrobie guokteluhke minutah
vihte mingelen.
9. Manne galkeb olkesse barrkotjit
luhkeakten raajenne.

11D

1. Luhkevihte minutah uktsen mingelen.
2. Vihte minutah luhken mingelen.
3. Guokteluhke minutah luhkeakten mingelen.
4. Guokteluhkevihte minutah luhkeguokten mingelen.
5. Gullmeluhke minutah guokten mingelen jall bielic guokte.
6. Gullmeluhkevihte minutah gukten mingelen.
7. Nilljeluhkevihte minutah vihten mingelen.
8. Kloahkan luhke.
9. Akteluhkevihte minutah akten mingelen.

11E

1. 08.30 / 20.30
2. 10.00 / 22.00
3. 01.05 / 13.05
4. 07.40 / 19.40
5. 02.30 / 14.30
6. 04.15 / 16.15
7. 11.10 / 23.10

11F

1. diisdahke
2. lauadahke
3. duorsdahke
4. duorsdahke
5. beärrjadahke
6. maanodahke

11G, 11H *Se övningsuppgifterna*

12 Luhkevuosts luhkeme

12A Nominativ flertal av substantiv

1. giebnieh
2. niejteh
3. ahkah
4. beäpmoeh

12B Ackusativ flertal av substantiv

1. guössiede
2. kaavoede
3. niejtete
4. laipiede

12C Användning av elativ

1. Guokte literah tjaatsieste
2. Guhte pakah teeste
3. Vihte kiloh beärrkoeste

12D

1. Oassteb gullme laipiede.
2. Borreb gukte marrvede.
3. Gullme guössieh boatie.
4. Mariaenne lie vihte suhkerelaipien.
5. Kristaenne leh akte biile.
6. Maria luhke munnien sihtie.

12E

1. Leh duesne filmah vuossenne?
2. Leh, muesne gullme filmah lie.
3. Leh duesne muotta? -Leb.
4. Manne viettjeb daab buurieste.
5. Buokte guokte kloahka.
6. Leh kloahka duesne.
7. Ieb manne darrpese kloahka.
8. Man diehre (varför)?
9. Oasienne lie galle kloahkah.
10. Gillenne, Briita jah Krista boatiegan?
11. Sotnoe boatiegan kloahka bielic tjiitje iehkeden.
12. Siri leh aj faarone. (de) Siie vintsenne boatie.
13. Dairie man gellie guössieh boatie?
14. Ieb dairie. Mahtason guokteluhke.
15. Boategan Niilan maanah aj?

12F

1. Luhkeguokte munnieh.
2. Guokte kilo sähkereste.
3. Guokte kilo javvoeste.
4. Gullme literah mielkeste.
5. Akte kilo vuojeeste.
6. Saltetje jah pepparetje.

12G, 12H *Se övningsuppgifterna*

Ordlista

A

aarede	morgon
aareden	på, om morgonen
ahka	farmor, mormor
ahkuve	barnbarn
ahttje	far, pappa
ahtseigan	varseblev de två
ailege	söndag
aina	en enda
aj	också
ajja	morfar, farfar
akte	en, ett
allket	att börja
almetje	människa
ass duhkoe	gå dit /bort härifrån (ass betyder egentligen hut)
asstet	att ha tid, hinna

B

baahkatjit	för att undevisa
baahkadea/-eje	lärare
baahkatit	att lära ut
baarnie	son, pojke
bahtje	pojke
bajkestoahpoe	toalett
ballka	gångväg, stig
barrket, borrket	att arbeta
barrkoe	arbete
beällokeroaksoe	skällrenoxe
beäpmoe	mat
beäpmoeh	matvaror
beärrjadahke	fredag
beärrkoe	kött
bet	kanske
biejvie	dag, sol
bielie	halv
bielie gullmen outelen	före halv tre
bielie vihte	halv fem
bielien	halv om, halv efter
bienge	hund
biäpmoede (ack.)	matvaror
biere	björn
biile	bil
bikktet	att värma, värmer (t ex eld som avger värme, kläder som värmer)
bisstetje	tesked
boata	han/hon/den kommer
boat diekie	kom hit

boateie
boatet
buores biil
buokte
borredit

borret
borretjit
burranit
buöktet
buöreke
buörest, buörek
buörie
buörie aarede
buörie biejvie
buörie iehkede
busse
busseb
bussestoahpoe
buurie
buutse

de kommer
att komma
gammal bil
omkring (cirka)
att äta något eller låta äta
att äta
för att äta
sprida sig
att föra hit, frambringa
bra
god dag
bra
god morgon
god dag
god kväll
buss
buss (ackusativ)
busstation
bod, förrådsbod
ren

C

D

daab (ack av dahte)	den, det här
daale	krona
daalie	just då, här
daarpies	nödvändigt, behövt
dahkennie	göra tillsammans, med
dahte	det, det där, den där
daiet	att veta
dalhkie	väder
dalhkie-sne/nne	efter väderlek
dallak, dallek	genast
dallie, dellie	nu, då, ju
dann (gen av dahte)	hans, hennes
dann (genitiv)	den där
dappene	här
darrpesit	att behöva (själv)
dasnie	här
dastie	av detta, från, av, ur det här
de alt	jaså
de alt, vaj die	ja, så är det
del oma die	nu alltså så
dellie	nu, då, så
deppede	därifrån
deppene	där i närheten

die
die (partikel)
die nautie
diehre / man diehre
diekie
diisdahke
dil
dil, del (partikel)
doetne, don
doetne, don leh
dohkoe
dolle
dollvodit
dollvot
dubb (ack av duhte)
due, doetneb
duhkoe
duhte
dunn (gen av duhte)
duöppede
duöppene
duorbedh
duorsdahke
duöte
duppene
dusnie

då, så
nå, då så, nu
jaså, på så sätt
varför
hit
tisdag
nu, då, så
nu, då (utan eftertryck)
du
du är
dit, dit bort
eld
att förfölja
att följa
den, det där borta
din, dig
dit
den (där borta)
hans, hennes där borta
där bort ifrån
där borta
använda
torsdag
den där
där borta
där borta vid

gaike
gaike duun
gaise
gaktse
gaktse
gaktse
gaktse outelen
galkeigan
galltejemattegesne
galltejesse
gapte
gasskebiejvie
gasskevohkoe
gattie
gaunen
gelleguhtje
gelleke
gie
gieb (ack av gie)
giebnie
giehtjet
giele
gien (genitiv)
gierkie
gieset
giesne/nne
giesse, gieje (illativ)
giete
giette
gihpe
gihtje
gihtjet
gilket, galket
gillenne

alla
allihop, allesammans
bergspets
åtta
åttonde
före åtta
skulle de två
kallkällerranden vid
till kallkällan
kolt
mitt på dagen klocken 12
onsdag (mitt i veckan)
strand
vi två möts
make "lillgubben"
min man
vem
vem
kittel, gryta
att se, titta
språk
vems
sten
att dra
vem hos (inessiv)
till vem
hand
renvall, äng, gärde
grädde
fråga (substantiv)
att fråga
att skola, skall (futura)
vid, vilken tid, när,
hur mycket är (uttrycks
med inessiv)
hur mycket är? (mängd)
kyrka
brev, bok
flygplan
att flyga
att frysa
att frysa ihjäl
när
hus, kåta
hem
hemma
i kåtan
att kallas
att klä på sig
heden vid forsen
(Fallforsens hed)
tills, till (om tid)
tack

E

ellkie
-enne (essiv)
-esne (inessiv, lok.)
engie
etjet
eäloe

son
med, i, vid
med, på, hos
ännu, nu, då
skall
renhjord

F

faaroenne
fierhtennie

filme

med (i följet)
varje sak tillsammans,
med
film

G

gaarvies
gaarvoeh
gaarvoide tsahket
gahtjetit
gaihken aiken

färdig
kläder (pluralis)
att ta på sig kläder
låta falla
alla gånger, alltid

gilles leh?
girkku
girje
girteme
girtet
goalot
goaloliet
goassie
goatie
goatieje/esse
goatienne/esne
goatiesne
gohtjesovit
gorrenit
Gorrsegahtjen guoullpene

gosseke
gotsan, giitoe

grautse
gryn
guh
guhkien
guhte
guhte
guhtede
guhtjet
guhtjedit
gujt
gujt
gujt engie
guktie
guktie duhkoe vuölket?
guktie veäsoe
gullme
gullme raajenne
gullmede
gullmen biirenne
guokkerdit

guokte
guokte kilo
guokteluhke
guokteluhkes

guokts
guorte
guortinge
guose
guölie
guössie
guöttet
gusnie
gusse
gusse lien
gusseke
gustie
gutsan kaavoeste
guula
guuleb
guulen
guulet

H

haaledahke
haaledea
haaleme/haaledahke
havve
hevun

gröt
gryn
som
länge
sex
vem, som
sjätte
att kalla
att kalla på (hunden)
åtminstone, i alla fall
ju, väl
så länge
hur
hur far man dit bort?
hur mår du?
tre
vid tretiden
tredje
omkring tre
att krypa på händer
och fötter
två
två kilo mjöl
tjugo
tjugo personer
(samlingstal)
tvenne
berg
berglandskap
gran
fisk
gäst, besökare
att bära
var, bestämd plats
vart
vart är ni, skall ni två
till dess, tills
varifrån
tack för kaffet
du/han/hon hör
jag hör
vi två hörs
att höra

flygplan
flygplan, flygare, pilot
flygplan
hav, stor sjö
bra

hevunbu
huoloejit
huolot

I

ieb
ieh
ieh darrpe
ieh goassek
ieh leh
ieh miek
iehkede
iehkeden
ietnie

J

jall
jässtie
jaure
jauregattie
javvoeh
javvoeheste
javvoiheste unnebestie
jeänoe
jiehta
jienebe
jiitje
jijje
jijjedovit
jirreden
johko
johko man ollo
jokktan
juhke
juhket
juhtejuh
juhtet
juhteme-vintse
jukke
juknje
juo
juojkeih
juojket
juok
juovoenjuona

bra, bättre än vanligt
att börja tala
att tala, prata, hålla tal

nej, inte jag
inte (du, han, hon,
den, det)
du behöver inte (själv)
aldrig
finns inte
ingenting, inte något
ikväll
på kvällen
mor

eller
jäst
sjö
sjöstrand
mjöl
(av) mjöl (elativ flert.)
lite av
älv, å
du säger
mer, mera, flera
själv
natt
övernatta
imorgon
fastän, om än
hur många som
igår
bäck
att dricka
flyttande
flytt från ort till ort
turbåt, färja
åklyka
lingon
redan
nynnad (preteritum)
att sjunga en (vuöllie)
(den) som
ett näs med stora stenar

K

kaavoe	kaffe
kaavoestoapoeje/esse	till kafeet
kaavoestoapoenne/esne	på kafeet
kavoestoapoe/esse	till kaféet
kilo (tjilo)	kilo
kloahka	klocka
kloahkaiheste	(av) klockor
kohttsoeigan	de två vaknade

L

laavoedahke	lördag
lahkoe	släkt
laipie	bröd
laipiemenne	hålla på och baka
lattien gieie	grannens språk
	(sv.)
lattien gieie	på svenska
lauloe	sång
leb	jag är
ledie	pluralis av leh ni är / har
leh	finns det, är det
leh	han/hon, den/det är
len, lien	vi två är
lie	de är
liekkesne	i vila
lihtere	liter
lik	då, ändå
loutegoatie	tältkåta
luhke	tio
luhkeakte	elva
luhkeme	lektion
luhketjit	för att lära
luhkevuosts	elfte
luhkiede	tionde
luhkiemuppie	tolfte
luokte	vik
luopte	avsats
luovedit	att vila (om boskap)

M

maana	barn
maanodahke	måndag
mab	vad (akusativ av mieh)
mab	vad
mab die	vilken då (gynnar du?)
mab soetne dahka	vad gör han/hon

mahtet	att kunna
maite	huruvida, måntro
maitie makksa	vad kostar den
makkare	hurudan
makkseme	betalning
makkset	att betala, att kosta
man	vem, vad, vilken
manne	jag
manne leb	jag är
mannes	varför
marrve	korv
menna uhtsede!	gå och leta efter!
merastallet	hålla före
meitie	huruvida, måntro, varför
mieh	vad
mieh leh duesne/nne	vad är hos dig,
	vad har du?
mielhke	mjölk
mingjelen	efter, över
mingjeln	därefter
minnemenne	på resa, på väg till
minnet	att fara, resa,
minus	minus
minuta	minut
moaroe	benknotor
moarrekas bienge	argsint hund
moattes	mängd
monnoe lien guokts	vi är tvenne
monnoe lien, len	vi två är
monnoe orroen	vi två bor
mue	min, mitt
mue namme leh	mitt namn är
muesne/nne	hos mig är
muihtet	minnas,
	komma ihåg
munnie	ägg
muoestit	gissa till
muõngjan (dativ, illat.)	till mig
muppie	andra
musikaikietje	musikstund

N

na doetne	du då
namme	namn
niejte	flicka, dotter
niesste	matsäck, färdkost
nilje	fyra
niljedebielie	kvalt
nilljede	fjärde
njissoe	hustru, kvinna
njuona	näs

njuönie
njuönien buöriestattet
no heivvi
nuolkesit
no heivvi
nuolkesit

O

oahpanit
oahpedemeh (flertal)
oappa
oasiesiie
oasiesiiej/esse
oasienne
oasstet
ollkene
oma
oolek
orret
örrjel
orroemmie
orrot
otjot
oute
oute

outelen

P

paahkadea/eje
paake
pahkatih
peära
pehpere
plus
poste

näsa
att hälsa med näsan
så är det, naturligtvis
att tala, uttrycka sig
så är det, naturligtvis
att tala, uttrycka sig

att lära sig
övningar
syster
affär
till affären
i affären
att köpa
ute
ja, jaha
ständigt
att vara
söder
mötesrum
att bo, vara
att få
före, tidigare
framför, främre delen av
ett berg,
första delen av ett
sjösystem.
före, innan (riktning)

lärare
paket
lärde ut
potatis
peppar
plus
post

Q

R

rassie
ringket
Ruohsa
ruökknemelauloe

bråtom, bråska, hast
att ringa
Sverige
räknesång

S

saajesse
saamieh
saamien giele
saamien giele huolot
saamien gielesne
sahkastit
salte (a är å-liknande)
Sapmie
sättet
sihtet
siise
siiteh
siitiesse, siiteje
silte
sjatemme leh
sjättet
sjeungedit
sjullertit
skeärkajit
skohtereb
skoute
skuule
soetne
soetne leh, son leh
soetne sättie/sätta
soetneb (ack av soetne)
stihkadose
stoapoe
storeke
stuorebeb
stuoreke
sue (gen av soetne)
suenne
suhkere
suhkerede (ack)
suhkerelaipie
suhkerihest
suohpinge (plural)
Suome
suomien giele
suörrkie
supstetit
svaaltja
svarrkelit

till trakten
samernas/lapparnas
lapska/samiska språket
samiska språket tala
på samiska
att tala lite
salt
Sameland
att skicka
att vilja, att vilja ha
in i
byalag
till byn
bro
har blivit
att bliva
att mörkna
att kvittra
att börja klarna
skoter (ackusativ)
udd, udde
skola
han, hon
han/hon är
han/hon skickar
honom, henne, den
tändsticksask
gård, hus, stuga
stor
större (ackusativ)
stor, storlek
hans, hennes
sel
socker
socker
sockerkaka
(av) socker
kasttöm
Finland
på finska
gren, förgrening
att berätta
skinnrock
att äta en liten bit till
mellanmål

T

tea
tjaalem girje
tjaalet
tjahkesjit
tjappies
tjiehpieslakan

tjiellkedemeh (flertal)
tjitjen outelen
tjiitjede
tjiitjen (genitiv)
tjiitjen mingelen
tjoahkan
tjoaskes
tjohkanemie
tjohkasjit
tjööket
tjuöhkedit
tjuöhket!
tjuohpet
tjuojket
tjuojketjit

tjuötieuktseluhke
tjuoverit
tjuovot
tjuvodit
tsahkedit
tsahte
tsihtsel

te
brev
att skriva
att sitta
fin, vacker
händig, duktig, på
sådant vis, sätt, artad,
aktig sju före, i sju
förklaringar

sjunde
sju
efter sju, över sju
samman, ihop
kallt, kall
möte
att sätta sig
samla
att sitta ned
sätt dig!
att hugga
att åka skidor, ränna
åka lite skidor, ha lust
att åka
etthundraåttio
att vara tvungen
att följa
att följa med
att stoppa in, att sticka in
udde
småfågel

vaanie
vaasemme
vaasemme leh,
vaj die
vasstietit
vattset
veäsoe
veäsoe buörest
veäsoeb
veäsoen gaavtan

veäsot
viehkie
viettekesne

viettjedittjit
viettjet
vihte
vihtede
vintse
vuöja
vuoje
vuöjemebaahkadea
vuöjet
vuöjne
vuolhpe
vuölket
vuöllieb
Vuone
vuösietit
kanske
Vuoskujauri
vuosse
vuossjedit
vuossta
vuosts

lite
passerat,
har passerat
ja då
att besvara
att gå
du mår, lever
adjö, lev väl
jag mår, lever
för ... skull,
med anledning av
att leva, må
hjälp
bunden i band av
flätade rötter
fri att hämta
hämta
fem
femte
båt
du/han/hon kör
smör
körlärare
att köra
ser du
kjöl
att fara, ge sig iväg, gå
melodi (ackusativ)
Norge
att visa, bevisa,
betrakta
Abborrsjön
säck, ryggsäck
att koka något
ost
första första

U

uhtsedit
uktek
uktese
uktsede
ulkse
unne aikietje
unnebeb
urre biile
ussjedemme leh
ussjedit
uttnu, dannbien

att leta, söka
ensam
nio
nionde
ut
snart, om en stund
mindre
ny bil
har tänkt, ha för avsikt
att tänka
idag

V